

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Sv
per
jul
64

Statens

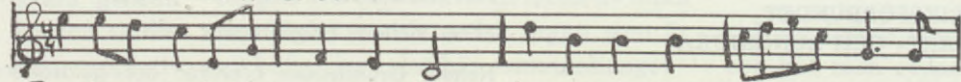
Julen 1964

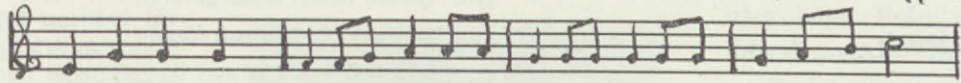
G. Petersen 64

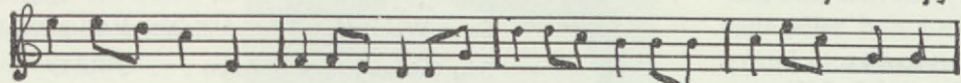
Friskt och muntert.

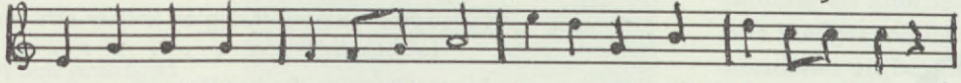
Tomtarna spelar sin egen stump, basen brummar umpa, umpa ump, trum

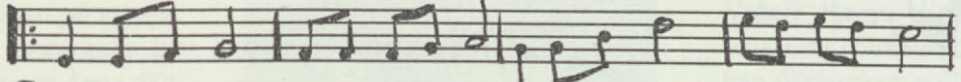
peten sticker upp med ett gnägg så det virvlar och viner i tomtefars skägg.

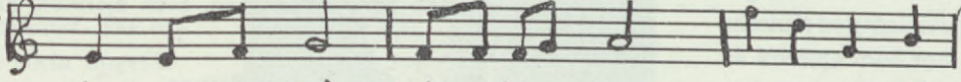
Tomtarna sjunger toner nå höga, av glädje det tindrar i tomtefars öga

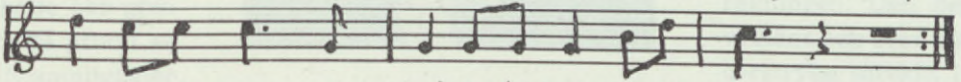
trumman dundrar bombeli bom ingen säck för klappar är tom!

Tomtebostump, umpa umpa ump dans och galej liri, liri, lej

fart och tjohej, fidi fidi lej ingen säck för

klappar är tom, tjo-hej fidi lej belii bom!

Britte Thörn

Tomtarna spelar sin egen stump,
bassen brummar, umpa, umpa ump,
trumpeten sticker upp med ett
gnägg, så det virvlar och viner
i tomtefars skägg.

Tomtarna sjunger tonerna höga,
av glädje det tindrar i tomtefars öga
trumman dundrar bombeli bom
ingen säck för klappar är tom!

Tomtebostump, umpa, umpa ump
dans och galej, liri, liri, lej
fart och tjohej, fidi fidi lej
ingen säck för klappar är tom
tjohej, fidi lej belii bom!

TEXT
och
MUSIK
av

Per Bergner

Status

(Utkommer med tio nummer per år)

Nr 10 - 1964

Ansvarig utgivare: EINAR HILLER

Redaktör: SIXTEN HAMMARBERG

Ägare: RIKSFÖRBUNDET
FÖR HJÄRT- OCH LUNGSJUKA

Kocksgatan 15, Stockholm

Postgiro 95 00 11

Tel. 41 39 99 o. 44 40 40 (Växel)

Prenumerationspris:
Helår 15:—, halvår 8:25

Kontrollmärke
lagligen skyddat

INNEHÅLL

Tor Bergner: Tomtebostump, text och musik	3
Paul Lindblom: Handikapporganisationernas roll	5
Tage Ekelöf: Trollväxter och kärleksörter	6
Sven O. Bergkvist: Biopremiären	8
Nils-Eric Björsson: Kuckel och Muckel i farten (saga)	11
Ebba Richert: Ensamhetens land	12
Helmer Grundström: Eremiten och guldsökarna	14
Erik Nyhlén: Simon Undergöraren	16
Axel Sireborn: Pojken och fågeln	18
Marianne Hellmér: Det nya leksakslandet (lyrik)	23
Nils-Eric Björsson: Skådespelare — diktare — mästare	24
Sture Wahlström: Från skillingtryck till jultidning	27
Stig Carlson: Interiör (dikt)	30
Julens Bildkorsord	31
Sixten Hammarberg: Kring en kritiker och humorist i folkhemmet	32
Torsten Forsberg: De hemlösas jul	33

ILLUSTRATÖRER

Britta Thorén, Gunnar Persson, Jan Rhodin,
Majken Banner-Wahlgren, Sven Björnson, Elsie-Britt Stenqvist

OMSLAG: Gunnar Persson

De handikappades många olösta problem

är inte detsamma som ett allmänt mycket glädjande intresse för att åstadkomma förbättringar för dessa minoriteter. Man får skilja mellan två saker. Status och Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka vill länka in det stora, glädjande intresset för handikappfrågor på praktiska konstruktiva lösningar. Vi vet att många handikappade har svårt att finna sig tillrätta, lever under svår isolering även om generellt sett förbättringarna ifråga om sjukförsäkring och förtidspensionering kommit många tillgodo. Bostadsfrågan är ett svårt problem för många. Den sjuke och ekonomiskt svaga måste självfallet ha det svårare än andra i konkurrensen även om bostad. Samma förhållande gäller lämpliga arbetstillfällen och utplacering på arbetsmarknaden. Äldre och medelålders människor, drabbade av hjärt- och lungsjukdomar, har självfallet svårare att konkurrera om arbetstillfällena. Därför måste vi ha en arbetsvård och arbetsmarknadspolitik som verkligen går på djupet med dessa frågor. En glädjande utveckling är på gång även här. Man förstår problematikens räckvidd om man tar i beaktande att enbart hjärt-kärlsjukdomarna drabbar ca en halv miljon människor i vårt land. Vårt riksförbund och dess många lokal-föreningar i hela landet sysslar med dessa "vardagsfrågor" för de sjuka. Det är vår förhoppning att Statusläsaren skall finna intresse för det arbete bland de sjuka förbundet utför. Redan genom att köpa Status julnummer har Ni gjort oss en tjänst. Vi tackar för det och hoppas att vi i fortsättningen skall få behålla Eder som vän och gynnare för ett konstruktivt handikappvänligt samhälle.

God Jul och Gott Nytt År önskar Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka — Tidskriften Status

Handikapporganisationernas roll

Av rektor PAUL LINDBLOM, Socialhögskolan, Lund

Gör vi mycket eller litet för de handikappade människorna i vårt samhälle? Vi kan naturligtvis fråga på detta allmänna sätt för att försöksvis pejla en opinion. Beroende på erfarenheter, temperament och inställning till samhällets skyldigheter på detta område kommer människor att svara ganska olika på en sådan fråga. Svaren skulle troligen också avspegla olika uppfattningar om vilka möjligheter vi överhuvud har att göra något positivt för denna grupp och det skulle utan tvivel visa sig att de tillfrågade personerna har mycket skilda kunskaper om vad som medicinskt, ekonomiskt, socialt och psykologiskt är möjligt att uppnå.

◇

De som sysslar konkret och praktiskt med de handikappades problem vill nog gärna att vi ska ställa frågan på ett annat sätt. De vet att det fortfarande är oändligt mycket ogjort inom detta fält och de ser otåligt fram mot nya kraftiga och konstruktiva initiativ. De är medvetna om att vi kan sikta ungefär hur långt som helst och att vi i ett modernt demokratiskt samhälle bör göra det — människor ska inte på grund av ett handikapp få sämre livsmöjligheter än andra om det inte är ofrånkomligt på grund av själva handikappets karaktär.

De sista orden är en smula oklara, men jag har medvetet valt dem för att kunna formulera ett viktigt krav: alla som engagerar sig för att de handikappade ska få det bättre, får inte nöja sig med att i allmänna ordalag uttrycka önskemål om hur de vill att de handikappades ställning ska förändras. De måste gå vidare och klart och precist på varje särskild punkt säga vad detta innebär. Vad kan vi göra för att utbildningen ska bli fullvärdig, hur kan vi se till att hinder inom arbetslivet för anställning av handikappade tas bort, på vilket sätt bör vi ta itu med frågor som rör dessa gruppers bostäder, service, fritid och så vidare?

Det har hänt mycket under senare år som bidragit till att friska upp diskussionen, göra den sakrikare och konkretare och leda fram till nya och vid-

gade mål. Men om vi samtidigt konstaterar att mycket fortfarande är ogjort, är det naturligt att ägna en del uppmärksamhet åt den roll och de uppgifter som de handikappades organisationer har idag. Då vill jag i första hand dröja vid hur de kan påverka opinionsbildningen och de beslut som fattas av olika myndigheter och andra organ som är av betydelse i det här sammanhanget.

De handikappades egna organisationer är betydelsefulla i dagens och morgondagens handikappvård. Rektor Paul Lindblom ger oss här sin syn på frågan.

År 1962 bildades Handikapporganisationernas Centralkommitté (HCK) och följande år kom arbetet inom denna organisation i gång på allvar. Vid slutet av 1963 var följande sju riksorganisationer anslutna till HCK: De Vanförsas Riksförbund (DVR), Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka (RHL), Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn (FUB), Hörselfrämjandets Riksförbund, Riksförbundet Sveriges Föräldraföreningar för CP-barn, Riksförbundet för Svensk Epileptikervård och Svenska Multipel Skleros-Föreningarnas Riksförbund.

Detta är den yttre ramen. Vilka möjligheter har nu dessa organisationer att bidra med nya initiativ och till att vi får en bättre samordning och en långsiktig planering av åtgärder för de handikappade?

◇

Naturligtvis kommer man att arbeta och har man redan arbetat efter samma mönster som andra organisationer i vårt land. Från remissorgan kan en ibland mycket väsentlig påverkan ske — det är många svenska kommittéförelag som har blivit grundligt överarbetade eller helt har ersatts av nya på grund av vissa remissinstansers kritik. Riksdagsutskotten använder i ökad omfattning ett informellt remissystem som ofta medger möjligheter för olika organisationer att bevaka sina intressen när frågor på olika sätt tas upp i riksdagen. Vidare får ju organisationerna representanter i olika statliga kommittéer och har därigenom möjlighet att på ett tidigt stadium visa vilka frågor som är särskilt betydelsefulla och man kan också komma med nya förslag.

Jag ska inte fortsätta den här uppräknningen. Den berör sådant som är välkänt och som man inte behöver understryka särskilt i vårt typiska organisationssamhälle. Det finns i stället skäl att dröja vid annat som inte är lika självklart. Organisationernas arbete ska ge ett uttryck för medlemmarnas önskemål, tolka och sammanfatta de krav som man har på lagstiftarna, myndigheterna, alla dem som medverkar för att ge de handikappade så goda livsvillkor som möjligt.

◇

Är organisationerna alltid själva klara över vilken komplicerad uppgift detta är och har de ännu tillräckliga resurser för att fullgöra den? Vi hoppas detta och vi kan på många punkter visa att det är just initiativen från de handikappades organisationer som haft en avgörande betydelse för att åstadkomma reformer. Men allt är inte uppnått ännu. På några punkter finns det här en tvekan om hur långt man ska våga gå, vad som för andra kan verka rim-

Forts. å sid. 10

Att övertro och vidskepelse — åtminstone i sina gamla former — alltmera dör bort allteftersom en nyare naturuppfattning sprides, men trots detta lever alltjämt ett och annat vidskepligt bruk kvar även om de föreställningar, som låg till grund härför, har försvunnit.

Till de mest oskyldiga vidskepselserna hör de, där blommor och örter spela huvudrollen. De präglas av blommornas oskuld och avslöjar inga svarta avgrunder varken i människohjärtat eller naturen. Man önskar dem gärna ett så långt liv som möjligt och till den ändan är det inte olämpligt att någon gång samla en liten bukett av trollväxter och kärleksörter. Inte alla är obekanta ens för en modern människa.

Misteln är ett juleträd av långt större betydelse t. ex. i England än i Sverige. Men än händer det att man hänger en mistelkvist under ljuskronan.

Misteln under ljuskronan

Ännu hänger man alltjämt en mistelkvist under ljuskronan eller i dörrposten och om det också är bortlagt att lägga en knippa utvalda kryddväxter på de nygiftas tröskel för att det skall bli en pojke i äktenskapet, så kan det väl hända att man någon gång åtminstone lägger en nattviol under huvudkudden för att drömma om sin käraste. Men

har ett lika säreget utseende som levnadssätt.

Eftersom misteln inte nedsände några rötter i myllan, och alltså inte sög sin näring ur den syndiga jorden, tillskrevs den himmelskt ursprung. Man trodde också att den fortplantade sig utan frö, vilket naturligtvis ytterligare bidrog

Men misteln var ingalunda den enda av Fröjas blomster. Särskilt finner man dem bland orchidéerna.

Orchidén en förnäm kärleksblomma

Orchidéns lika säreget byggda som ofta egendomligt färgade blommor, deras

Trollväxter och kärleksörter

Av TAGE EKELÖF

också de av folktrons blomster, som inte alldeles vissnat bort, föra likväl ett så pass tynande liv, att de kunna behöva vattnas med en liten erinran.

Även den som inte låter någon julafton gå utan att handla en knippa mistel, vet knappast varför han gör det och anar inte själv hur helig och omspunnen av uråldrig tro den planta är som han köper. De föreställningar som ligga till grund för sagorna om misteln, har sitt ursprung i dess egendomliga liv och växtsätt. Den lilla busken, som lever som parasit på vissa lövträds grenar,

till dess anseende som helig. Därför har den också alltifrån en grå forntid i alla Europas länder stått bland de främsta trollväxterna. Den har tilltrots att råda bot mot allt ont, att skänka lycka i alla företag och övervinna själva avgrunden. Handelsguden Mercurius' stav, som man ännu då och då ser avbildad, var ingenting annat än en mistelkvist, vilken tillförsäkrade honom framgång som handelsresande. En mistel skyddade också Aeneas vid hans besök i de dödas värld. Genom att misteln ansetts vara helgad åt kärleksgudinnan, lever ett minne kvar i seden att det är tillåtet att kyssa den som står under mistelkronan.

starka, i större doser, nästan bedövande doft och t. o. m. deras underligt formade rotknölar bidrog till att egga fantasien och ge orchidéerna en först rangs plats bland kärleksörterna. Det är en rad orchidéer, vilkas namn tyder härför. Guckuskon eller Fröjas sko har fått namn av att vara hennes kvarglömda fotbeklädning och en gammal sägen om en annan orchidé har fått ny form i modern dikt:

*Över dig, Yxne, älskogört, svävade
Veneris flyende skört,
daggan som lopp av den ilande foten
göt dig i roten
sin vårliga vört.*

Guckuskon påstås vara besläktad med kärleksgudinnan Fröja. Växten blev "Fröjas sko" och ett sällsynt eggande blomster för unga kärlekspar.

Jungfru Maria och Fröja

I de moderna namnen har jungfru Maria ofta ersatt den hedniska Fröja. Jungfru Marie hand är en orchidé, vars namn sedan forntiden i alla språk syftar på de krafter, som man tilltrorde den. Rotknölarna har gällt som en sinnebild för fruktsamheten och detsamma gäller inte bara den gredelinblommiga art av släktet Orchis, som vanligen har detta namn, utan också den vita, vars andra namn, nattviol, syftar på den starka doft, som den utsänder från och med skymningen. Jungfru Maria har också givit namn åt en del andra blommor. Gulmåran, den i alla backar vanliga försommarblomman, kallas också hos oss någon gång för Jungfru Marias sänghalm. Enligt urgammal germansk tro var denna en av Fröjas heliga örter, och därför lade man en knippa av den i barnaföderns sängar för att allt skulle gå lyckligt. Ännu vid

kristendomens införande levde detta bruk så ihärdigt kvar, att det av ett kyrkomöte under medeltiden upptogs bland ett trettiotal andra hedniska bruk, som fördömdes.

Folktrons växter på apoteken

Trots kyrkomötets bann levde seden kvar, men kristnades så småningom och ställdes under jungfru Marias beskydd och sägnen omändrades, så att det kom att heta att jungfru Maria själv haft en knippa av den gulblommiga örten på sitt läger i stallet i Betlehem.

Bruket av dessa sänghalmsknippor försvann så småningom, men ett minne därav levde kvar ganska länge, i det att gulmåran upptogs bland apoteksväxterna och användes så, att ett avkok på örten gavs åt mödrar för att skydda dem för feber och andra komplikationer efter barnets födelse.

Gulmåran, även kallad Jungfru Marias sänghalm, ansågs vara en helig ört. Därför lade man en knippa av den i barnaföderns sängar för att allt skulle gå lyckligt.

Fyrväplingen

Att hitta en fyrväpling anses ju alltid som ett gynnsamt varsel, ett tecken på tur. Orsaken till att så är förhållandet behöver i och för sig inte vara något annat än att fyrväplingen är mycket sällsynt, någonting från det normala avvikande. När man finner en sådan, tänker man därför alldeles ofrivilligt, att det måste betyda någonting ovanligt, men för övrigt berättar en gammal legend, att då Adam och Eva blev utdrivna ur paradiset, tog Eva en fyrväpling med sig. Då fyrväplingen sålunda härstammar från själva paradiset, är det naturligtvis ett lyckligt tecken, om man finner den på sin väg och den har helt naturligt därför blivit en symbol för tur och lycka. Ja så enkelt var det med den mystiska växten.

Ni som läser Status julnummer

har möjlighet att även under
den övriga delen av året
bli permanent Status-läsare.

STATUS är språkrör för
Riksförbundet för Hjärt- och
Lungsjuka och ger aktuell
information i medicinska
och sociala frågor.

STATUS är en tidskrift i takt
med tiden och de handikappades
livsfrågor.

PRENUMERERA för hela året genom
att insätta 15 kr på postgiro 950011,
adress Tidskriften Status, Box 4149,
Stockholm 4.

För detta belopp får Ni 9 st. aktuella
månadstidskrifter och Status julnum-
mer under 1965!

— Fröken, sa han. Filmen är nog tidernas, och skulle vi inte... Jag menar...
och då säger vi det att jag kommer en kvart före.

BIOPREMIÄREN

Novell om ungdomssvärigheter av SVEN O. BERGKVIST

Nu var frågan bara den om hon skulle komma — om hon skulle stå och vänta utanför Folkets Hus som han hade menat den där dagen i förra veckan när han var ute med varor från handeln där han arbetade. Han var skamsen först — kanske trodde hon att han var en vanlig springpojke? Men han förklarade för henne att det här bara var en liten tillfällighet: att han egentligen var Andre man på Holméns Skepps- och Specialiteter på Östra bruket och att han mest höll till i butiken...

Det gick emellertid inte att lura henne, fast samtidigt gav hon ju honom rätt.

— Han har väl inte råd att ha mer än en, log hon vackert. Sen kan man ju kalla det va man vill... men nog kan jag visa dej vägen dit du ska, fortsatte hon och pekade.

— Tack, svalde han. Och nu har man gjort bort sej, var hans tanke, och det värsta var att hon var så stilig på alla sätt och vis, åh, de blå, pigga ögonen, det ljusa, fladdrande håret, formerna,

linjespelet. Tack, upprepade han och skulle just cykla vidare — när han plötsligt upptäckte den där affischen!

Glöm inte biopremiären! stod det. Se och skakas av säsongens första dunderfilm. Spänning och raffel. Kl. 20. Intr. en krona. Barnförbjuden.

— Ta åt höger i korsningen, sa flickan och beredde sej på att gå. Sen blir det åt vänster vid nästa avtagsväg. Och sen rakt fram...

Det var nu han satte allt på ett kort.

— Fröken, sa han. Filmen är nog tidernas och skulle vi inte... Jag menar... och då säger vi det och jag kommer en kvart före.

Han hörde inte vad hon svarade, men nog verkade det som om hon tackade ja?

◇

Han såg henne inte. Nåja, han var ute i god tid och hon skulle säkert dyka upp när det var dags. Han ställde ifrån sej cykeln mot planket och tittade bort mot trappan. Några hade samlats på den, yngre som äldre, men han kunde inte urskilja henne. Han gick för säkerhets skull lite närmre — och en hade förstas ljust hår och stora, nyfikna ögon, men hon stod tillsammans med en finmig slashas som gestikulerade och gjorde sej till, så det kunde knappast vara hon.

Sloken la förresten armen om henne och drog med henne in. Åh, hon skratade till och verkade oroväckande lika som hon som han hade bestämt med — men nog måste hon vara en annan?

Grubblande vankade han runt på planen. Det var kyligt i luften och han skalv inuti läskostymen. Det var höst på allvar och ett och annat snökorn virvlade kring i lampskenet, liksom på prov. Vinden kom farande med Brukets ljud i frostiga nypor: massafabriksgnället och järnverkspustandet. Annars var det tyst — och nästan alla hade gått in i lokalen, märkte han plötsligt och blev riktigt skräckslagen.

Att hon inte kom!

Slutligen var det bara en flicka kvar, men var det verkligen hon som var Hon? Ansiktet stämde kanske någorlunda, men håret var ganska kortklippt och hon bar långbyxor och hade basker på nacken. Han var tveksam, men han gick närmre. Och nu började nog filmen när som helst och det var inte tid för funderingar...

Han gick fram.

— Hej, sa han, kort och koncist. Har du väntat länge?

— Väntat länge? sa hon och var för-

bryllad, och hon var nog inte hon i alla fall?

— Nog var det väl vi som... men kom nu sa han. Vi har inte många minuter på oss.

Förundrad följde hon med.

◇

Det var mörkt när de kom in. De famlade mellan bänkraderna, ja, han riktigt snuddade vid henne, och till slut hittade de ett par platser.

Och det är inte nog med att man har hamnat inom affärlivet — man sitter på bio med ett bruksfruntimmer också, tänkte han.

Det var full fart. Hjärten bläddrade i *The Financial Time* med ena handen och räknade tusenlapparna med den andra. Hur han nu bar sej åt så fick han ändå tag i glaset och skålade med den sköna, samtidigt som han sköt två bovar som stod och tryckte bakom ett sidendraperi.

— Jag älskar dej, sa han. Du vet allt om oljeaktier!

— Det finns kanske en annan kvinna i ditt liv? sa hon misstänksamt.

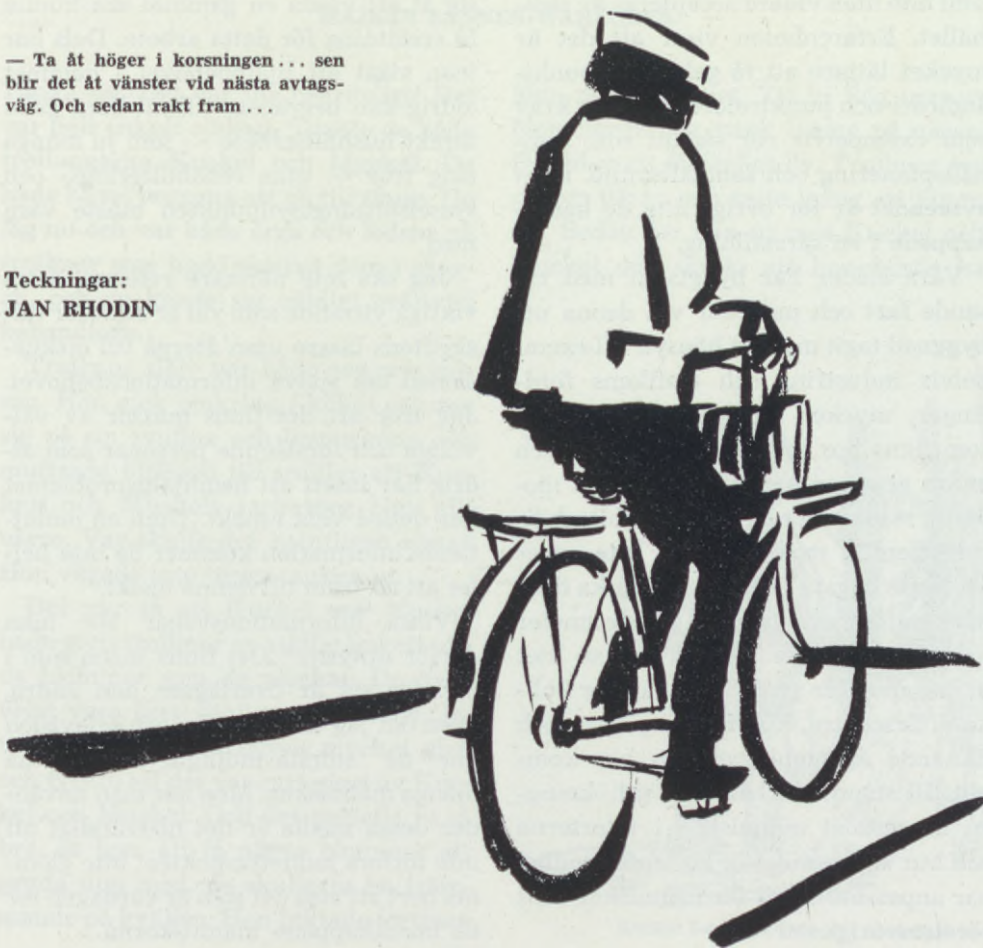
— Tyst, planet går snart, sa han. Om polisen kommer så sköt du i självförsvaret!

— Jag? sa kvinnan. Stå bra på dej, darling!

— Desamma, darling, sa den store affärsmannen, allt enligt texten.

— Ta åt höger i korsningen... sen blir det åt vänster vid nästa avtagsväg. Och sedan rakt fram...

Teckningar:
JAN RHODIN

Hjärten och den fattiga sömmerskan: — Du är som musik, sa han. Du förstår dej inte på oljeaktier, men du är som musik...

Men han tog inte planet. Han hoppade över ett staket i stället och klättrade uppför en stege och kröp in genom ett fönster. Där bodde den unga, vackra, fattiga sömmerskan. Hon bodde i ett

smutsigt kyffe, men ingen kunde ta fel på hennes brinnande kärlek.

— O, du har väl inte skadat dej? sa hon och tittade på rispan på handen.

Men han bar smärtan som en man.

— Du är som musik, sa han. Du förstår dej inte på oljeaktier, men du är som musik.

En och annan snyftade i bänkraderna... och det var nu som Andre man inom handeln på Bruket la sin hand på sin flickas hand, och därmed ville han ha sagt att hon var hans musik, i så fall. Och hon ryckte inte till sej handen och därmed var det väl bekräftat att hon var hon, trots allt, och vid det här laget gick de väl nästan stadigt nu, antog han.

— Du ska inte ödsla bort dit liv på mej, en fattig sömmerska, sa kvinnan på duken. Du som gör såna affärer.

Andre man sträckte på sej i bänken. Visserligen handlade det här om affärlivet i större skala, samt inom oljebranschen, men i alla fall...

— Jag klär mej i lumpor för din skull, sa hjärten och gjorde det.

Sedan drog han fram en gammal fiol ur ett hörn. Därefter uppträdde han som gårdsmusikant i de uslaste stadsdelarna och hon, hans älskade, plockade upp de magra slantarna.

— Åh, sa man i bänkraderna och

Forts. å sid. 30

Forts. från sid. 5

ligt och vad som därför också ska möta förståelse.

Det är allt annat än överraskande att det fortfarande kan finnas denna tveksamhet. Samhället har länge varit likgiltigt för de handikappades problem, många av de hjälpåtgärder som vidtagits har varit halvmesyrrer eller inte ens det. Den allmänna opinionen har gett mycket litet stöd, så litet att man undrar om förmågan att satsa på sociala framsteg bara är begränsad till vissa områden.

Därför har många handikappade — också sådana som har förstått nyttan av organisationernas insatser — varit benägna att resignera och räknat med att man från samhällets sida inte kan vänta annat än relativt obetydliga initiativ. Ingenting är som sagt mera förståeligt. Ändå måste denna pessimism övervinnas. Som opinionsbildningen går till i vårt samhälle, behöver varje grupp som har problem som på något sätt avviker från genomsnittets göra sig hörd, använda alla medel som står till buds för att sprida information om vad som är kärnan i dessa problem och samtidigt föra en så livlig intern debatt att det inte finns någon risk för att man inte förnyar sig.

Vetenskapliga undersökningar av stor omfattning har under de senaste decennierna visat hur svårt det är att sprida informationer av någorlunda komplicerad art i vårt samhälle. Jag tror att de handikappades organisationer kanske måste fundera mera över själva informationstekniken än tidigare.

Jag förstår visserligen att många invänder att den bristande informationen i allmänhet beror på otillräckliga ekonomiska resurser. Det är alldeles riktigt. Men här kan man med mycket gott samvete söka tvinga staten och även landstingen till att hjälpa till att förstärka resurserna. Jag tror inte att det är omöjligt. Men då återstår det för organisationerna själva att se till att man gör informationen så effektiv som möjligt.

Ska man lyckas med detta, måste man utgå från vad sociologerna brukar kalla för en noll-hypotes. Det betyder konkret i det här fallet tillämpat på den stora allmänheten att denna överhuvud inte vet något om de handikap-

pades behov. Riktigt så illa är det ju inte, det kommer att visa sig om man prövar den här hypotesen. Men jag vet att det fortfarande finns bottenlös okunnighet om de handikappades situation och som en följd av denna okunnighet också långa rader av otrevliga och skadliga (ibland mycket skadliga) fördomar.

Med andra ord — den information som man ger behöver kanske gå mera direkt på sak, använda modern reklamteknik i högre grad än man gör och gärna utmana dem som har dessa inrotade fördomar både om vad en handikappad kan uträtta ifråga om utbildning och arbete och vad han har rätt att fordra av samhället för att få tolerabla livsvillkor.

Det andra väsentliga kravet på informationen är att den utgår från ett helhetsperspektiv på de handikappades situation och behov. Det betyder att man inte diskuterar exempelvis utbildning och omskolning för sig, arbetsplatsens problematik för sig, fritidssysselsättningar i ett annat sammanhang och så vidare. Risken om man går till väga så är nämligen att man glömmer bort en del saker som är i och för sig lika viktiga, kanske framför allt att man tappar bort det som är vardagen kring en handikappad persons liv.

Det är alltid svårt att nå fram till ett helhetsperspektiv och det leder till krav som inte utan vidare accepteras av samhället. Erfarenheten visar att det är mycket lättare att få gehör för punktåtgärder och punktreformer än för krav som exempelvis rör sådant som samhällsplanering och samhällsmiljö. I det avseendet är för övrigt inte de handikappade i en särställning.

Våra städer har byggts ut med rasande fart och man har vid denna utbyggnad tagit mycket hänsyn till exempelvis industrins och trafikens fordringar, mycket mindre till önskemål som finns hos gamla, barnfamiljer och andra grupper som tycker att den moderna stadsmiljön är ovänlig, ibland direkt fientlig mot dem som inte anser att livets högsta lycka är att slinka över hårt trafikerade gator några decimeter från framrusande bilar. Tänk så litet vi har gjort för att få fram gånggator i olika affärscentra, hur få nya parker och liknande anläggningar som har kommit till stånd i förhållande till ökningen av antalet människor i tätorterna och hur sällsynt det är att trafikmedlen har anpassats också för människor med rörelsesvårigheter.

På sådana här områden behövs det utan tvivel en kraftig opinionsbildning från de handikappade organisationernas sida. Den måste börja ända från början, nämligen med att visa upp vilka olika problem som finns och därefter gå över till att framlägga konkreta förslag i skilda frågor. Om man här ska nå någon nämnvärd effekt, är det inte tillräckligt att rikta kritiken och reformkraven enbart eller huvudsakligen mot företrädare för statliga myndigheter utan också kommunerna måste angripas. Så snart vi kommer över till konkreta frågor som rör samhällsplanering och samhällsmiljö är det ju kommunerna som har det största ansvaret och de största möjligheterna att hitta på något nytt.

Ett annat område där det tydligt visar sig att vi måste utgå från en helhets-syn är frågan om hjälp till gamla och handikappade. I sitt remissvar över Socialpolitiska kommitténs förslag om statligt stöd till hemhjälp åt åldringar och invalider, har HCK motiverat detta på ett utomordentligt sätt.

Dels har man kraftigt understrukit att åtgärderna måste på ett smidigt sätt anpassas efter de mycket skilda behov som föreligger ifråga om olika människor och bidragsgivningen måste vara så generös att också anhöriga som avstår från sitt tidigare yrke för att ägna sig åt att vårda en gammal ska kunna få ersättning för detta arbete. Dels har man visat att hjälpbehovet i hemmet aldrig kan begränsas till att bara gälla direkt hushållsarbete — som ju många idag tror — utan rehabiliterings- och sysselsättnings-synpunkten måste vara med.

Jag ska inte närmare referera detta viktiga yttrande som väl är känt för tidskriftens läsare utan återgå till diskussionen om själva informationsbehovet. Jag tror att det finns massor av välvilliga och förstående personer som aldrig har insett att hemhjälp-problemet har denna vida aspekt. Utan en omfattande information kommer de inte heller att nå fram till denna insikt.

Vilka informationsvägar bör man därför utnyttja? Det finns ingen som i och för sig är överlägsen den andra, även om jag tror att film och television har de största möjligheterna att nå många människor. Men när man använder dessa media är det nödvändigt att inte förlora helhetsaspekten, inte glömma bort att visa det som är vardagen för de handikappade människorna.

Trollmor befallde dem att genast gå till sängs. Inte en sekund fick de vara uppe, efter vad de ställt till med, skrek hon.

Kuckel och Muckel i farten

Saga för de yngsta Status-läsarna med julhälsning från
NILS-ERIC BJÖRSSON

Teckningar:
MAJKEN BANNER-WAHLGREN

Tänka sig. Det var för bedrövt! Det var helt enkelt olidligt. Tyckte de båda trollungarna Kuckel och Muckel. De hade blivit tvungna att gå till sängs. De låg nu och var både arga och ledsna på trollmor som hade skickat dem i sängen, och de kände sig väldigt orättvist behandlade.

Trollmor själv var både arg och ledsen. Hon gick omkring i köket och tog sig på sin svullna och ömma näsa och muttrade ideligen till trollfar att Kuckels och Muckels rackartyg blev allt värre. Var skulle det egentligen sluta? Hon vågade inte tänka tanken ut.

Det var så att Kuckel och Muckel hade givit trollmor en ståtlig bukett vilda blommor som de plockat. De hade velat vara litet vänliga mot henne. Ja, trollmor blev naturligtvis mycket glad och tyckte att det var rart gjort av Kuckel och Muckel. Och det passade ju så bra, sa hon, att få några blommor att pryda upp med, de skulle ju ha främmande på kvällen. Hon luktade förtjust.

Men då hände det. Ett bi flög upp ur blommorna och stack henne på näsan. Det blev ett förfärligt liv. Trollmor tog sig om näsan och satte igång att jämra sig. Sedan for hon ut mot Kuckel och Muckel och skrek, att hon borde ha

förstått att det låg något rackarstreck bakom blommorna. Kuckel och Muckel var sannerligen sig lika. Från dem fanns inget gott att vänta. Hon drog med sig dem bort till deras sängar och befallde dem att genast gå till sängs. Inte en sekund till fick de vara uppe, efter vad de hade ställt till med, skrek hon.

◇

Kuckel och Muckel låg nu alltså och var både arga och ledsna, medan trollmor gick omkring ute i köket och trätade över dem och gjorde i ordning till bjudningen. Hon hade lyckats få trollfar att hjälpa till litet.

— Att behöva ligga så här, sa Muckel med gråten i rösten. Vi som skulle ha så skoj.

— Ja, sa Kuckel med samma röst. Det värsta är att vi har blivit orättvist behandlade. Vi är oskyldiga.

— Ja, inte visste vi att ett bi hade gömt sig i blommorna, sa Muckel.

— Nej, men försök få mor att tro det, sa Kuckel.

— Du, om vi skulle smita ut ett tag, föreslog Kuckel sedan. Far och mor är ute i köket så de kommer inte att märka när vi ger oss iväg.

— Men det kommer kanske inte att gå lika bra när vi ska smita in igen, sa Muckel tveksamt.

— Vi är ute bara ett litet tag. Far och mor är nog kvar i köket och joxar när vi kommer tillbaka, sa Kuckel.

Sagt blev gjort. Kuckel och Muckel stack iväg ut.

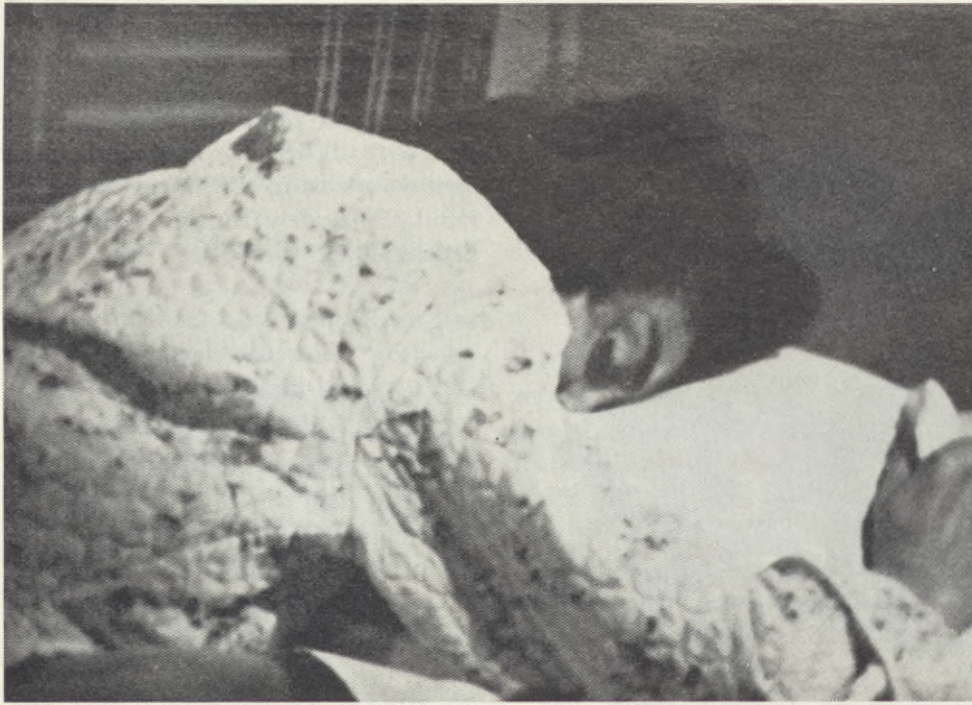
— Va ska vi hitta på att göra? undrade Muckel.

— Titta, sa Kuckel och pekade när de kommit ett stycke in i skogen. Där står Mums.

Forts. å sid. 20

Kuckel hamnade i en stor vattenpöl. — Hihi, skrattade Muckel åt den våta Kuckel.

Ordet ENSAM är högaktuellt i vår tid. Rädslan att bli överlämnade åt oss själva... ensamheten spränger in i alla åldrar, säger författarinnan Ebba Richert i denna artikel.

Ensamhetens land

Av EBBA RICHERT

Intet ord tycks i vår tid sprida sådan olust omkring sig som ordet ENSAM. Det är den stora rädslan för att bli överlämnade åt oss själva, som gör att vi med förbundna ögon ger oss in i första bästa, eller sämsta gemenskap som vinkar oss till sig.

Ensamheten spränger in i alla åldrar, från barnet som blir överlämnat åt sig själv och inte kan leka utan kamrater eller syskon. Från tonåren då längtan efter en partner är större än någonsin, från mannaåldern då behovet av familj och barn tar sig starka uttryck, och fram till ålderdomen, då saknaden efter förlorade jämnåriga försvårar de sista åren.

Så söker vi livet igenom kontakter, mänsklig närhet, antingen erotisk eller mer förandligad. Den dag erotiken tystnat, infinner sig stundom behovet av en tro på något bortom eller hinsides. Fler-talet upptäcker denna gemenskap i ett kristligt samfund, bland trosfränder, många nöjer sig med enbart den personliga kontakten med den Gud de har funnit. Det har visat sig att sådana människor sällan lider av ensamhet. "Jag har min Gud, jag är aldrig ensam". De är mycket lyckliga, kanske avundsvärda för den som ingen Gud kan upptäcka och ingenting bortom har att tro på. Inte heller alla blir nöjda med enbart

immateriell kontakt. Det är repliken, den rent fysiska samhörigheten deras sinnen törstar efter. Komna till ålderdomen stiger detta behov av mänsklig kontakt, och ensamheten för den åldrande kan bli outhärdlig. Dagar och nät-

Människor med en fast tro eller livsåskådning klarar ensamhetsproblemet hävdar författarinnan.

ter, då ingen ringer i ens telefon, de enda mänskliga röster som når fram är radions och TV-ns. Men det är medier som ger ut utan att ta emot på samma gång. Ingen svarar på ens frågor, ingen bryr sig om vad den ensamme mottagaren framför bildrutan brottas med.

Den friska människans ensamhet är svår. Men svårare är den handikappades. Den friska ensamma kan söka sig till gemenskap. Det finns föreläsningar, sällskapsresor, klubbar, föreningar av allehanda slag, det finns så mycket där en frisk människa med alla sinnen oskadade kan söka och finna kontakter.

Men de handikappades ensamhet! Det är den som är den verkliga tragedien, särskilt med vår effektivitet då ingen har tid för den som inte kan hålla sig kvar i det stora karusellhjulet. De handikappade, vi har många tusental av skilda slag som lever sitt ensamma, tragiska liv! Det är lätt att säga: Tänk, så bra de har det nu emot förr. Det finns radio och TV, det finns så mycket och det görs så mycket för dem.

Javisst, det är sant. Det var sämre förr. Men vad hjälper radio för den som inte kan höra, TV för den som inte kan se? Vad hjälper det alla dem som känner sin särställning, sin oförmåga att vara som andra och vara med andra, sin längtan efter mänsklig värme, efter någon att byta ord och tankar med.

Exemplen är många. En äldre blind dam jag känner, hade ett stort umgänge medan hon var frisk. Hennes största nöje var att läsa och att se goda vänner omkring sig. Hon älskade att laga mat, bjöd ofta på middagar, tyckte om att glädja andra. Långsamt framskred hennes sjukdom. Nu har hon helt mistat sin syn, kan inte se på TV, inte läsa en bok eller ett brev, kan inte laga mat, inte sticka eller utföra något. Dagarna blir långa. Vännerna har glidit från henne, nu då någon så väl behövdes att läsa högt för henne. En del har hon väl förändrats, men inte så att hon inte skulle värdesätta bli ihågkommen.

◇

Vi vet hur lätt en människa blir glömd. Det behövs bara en tids vistelse på ett sjukhus för att vi ska glida ut ur vår umgängeskrets. I början rusar alla till sjukhuset med blommor och fraser: Krya på dig nu! Hoppas du snart blir frisk och får komma hem! I början är det roligt. När det inte längre är roligt, tröttnar man.

Hur, frågar man sig, ter sig då inte livet för den som redan i ungdomen är

handikappad? För alla dem som är sjuka på ett eller annat sätt?

De som blivit omhändertagna på sjukhus, får sin vård, de finner sig väl så småningom i det liv som blivit dem tilldelat. Men skulle inte de friska kunna underlätta deras liv genom att göra bryggan gångbar mellan annorlunda människorna och de som kallar sig normal? Det finns så ofantligt många slag av människor som står utanför gemenskapen, människor vars svåra tillvaro skulle kunna lättas upp, om de friska inte vore så uppgående i sig själva. Om de tog till exempel en vecka varje år av sitt liv för att söka upp dessa människor som inte kan vara med i det aktiva livet, om de stannade hos någon eller några ett slag, lyssnade till dem, trängde in i deras tankevärld, berättade om livet utanför, om sina egna upplevelser. Om de växlade handslaget mellan frisk och sjuk och lät den sjuke känna den inre värmen, förståelsen och löftet om att "när det nån gång känns lessamt eller svårt, får jag ringa eller skriva till dig". Det skulle berika ömse parter. Som det nu är lever de handikappade i sin egen isolerade värld. TV har gjort en del för att visa på deras problem, och det är aktningsvärt, men för den enskilda människan återstår mycket. Alla de ensamma medelålders och äldre kvinnor, som fastän de är friska klagar över sin ensamhet och att de ingenting har att leva för sedan mannen dött och barnen flugit ut, skulle de inte kunna fylla ut sin ensamhet genom att söka upp de handikappade och ta någon till sin skyddsling.

◇

Det finns så många handikappade vars tillvaro skulle bli betydligt ljusare om någon knöt kontakt med dem. Låt vara att kontakter av det slaget kanske

Bilen kan för många, rörelsehindrade, hjärtsjuka, lung- och astmasjuka m. fl. bryta isoleringen från omvärlden.

Vänlighet och omtanke — helst en smula intresse utöver de vanliga fraserna — uppskattas mycket av äldre människor. De känner sig ofta, mer eller mindre, "satta på sidan". Låt dem om möjligt slippa den känslan i umgänget!

är besvärliga, tidsödande, irriterande för vår nattsömn och inte så roliga som att gå ut och shoppa eller sitta på kondis med en fullt frisk, men vore det inte värt att ge den tributen för den själens och kroppens hälsa vi äger.

Det är här vi friska människor har vårt största fel. Vi är lata och rädda för allt som vi inte känner till. Vi vill ha kontakter, sällskap, men inte kontakter vad som helst. Gärna finare och bättre än vi själva. Gärna såna vi har nytta av. Inte har vi tid eller lust att offra oss för att glädja andra. Som ett exempel ur mängden vill jag nämna ett bevis på den olust att gripa in i andras öden, vi ofta känner, olusten att räcka vår hand till en som inte kan klara sig själv.

◇

Det var på en biograf. Jag hade i mitt sällskap en yngre kvinnlig kollega. När vi gick ut ur salongen, upptäckte jag en äldre dam som satt kvar i en bänkrad. De andra trängde sig förbi henne och ut. Hon bad att någon skulle hjälpa henne upp ur bänken. Hon hade svårt att resa sig efter två timmars stillasittande. Ingen låtsade se eller höra. När bänkraden blev tom gick jag fram till

henne. Hon stödde sig vid min arm och det tog en stund innan hennes leder mjuknade upp. Min unga kamrat hade följt med strömmen ut. Den äldre kvinnan sa: — Tack snälla ni, det är så hemskt med mina leder. Men bara jag väl kommit upp och i gång, lättar det. Jag trodde någon av ungdomarna skulle förbarma sig över mig.

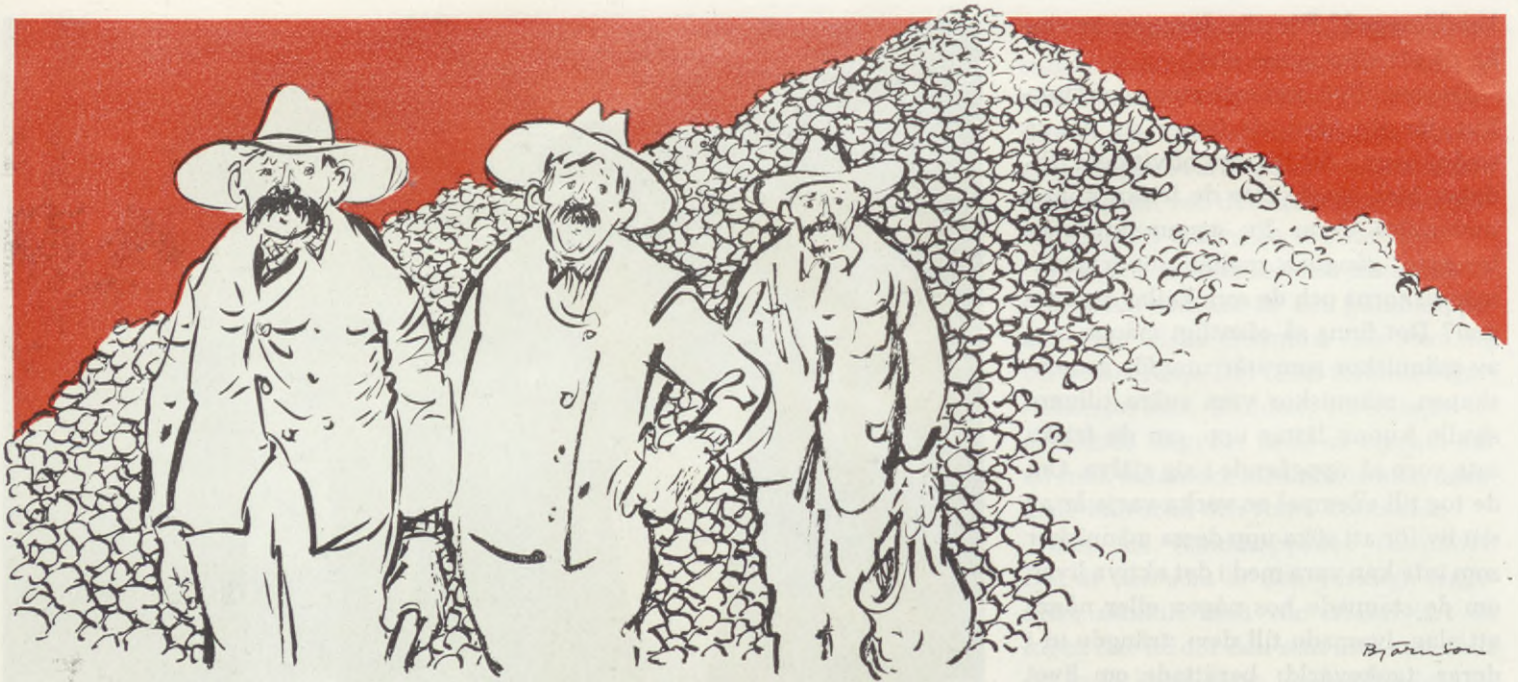
Då hörde jag en pojkröst bakom oss säga: — Vad fan ska gamla kärringar på bio att göra när de inte kan klara sig själva.

— Jag ville så gärna se den här filmen, sa hon. Och nu råkar jag bo på hotellet i huset intill. Är i Stockholm för behandling för min reumatism. Jag är så glad att jag ändå fick se en bra film.

Jag följde henne till hotellet, där portieren övertog henne och åkte upp i hissen med henne. Innan hon gick kramade hon om mig och sa: — Tack snälla rara ni för hjälpen. Den ska jag aldrig glömma.

Inte utan vemod återvände jag till min unga kollega som sa: — Vart tog du vägen? Var det en bekant du träffade och som du drog iväg med?

En bekant? Måste det vara en bekant för att vi ska vara redo att hjälpa?

Mellan värbruket och höslättern sprang de tre bröderna omkring i skogarna och sökte malm. Det hade de hållit på med sen barndomen. De var klädda iorstövlar och bredbrättiga hattar, hade yviga mustascher och påminde om folk från vilda västern.

Eremiten och Guldsökarna

I början på 30-talet fanns det en kapten som hade en chefsbefattning på Skattebetalarnas förening. En sommar semestrade han i Adaks by som ligger i Malåträsk socken i Västerbotten. Han blev betagen i naturen och människorna och åter tillbaka i Stockholm kom han så småningom på den idén att göra en kortfilm däruppifrån.

Han behövde ett manus men trodde sig själv inte om att kunna skriva det. Den tiden skrev flera författare i föreningens tidskrift *Sunt Förnuft*. Stefan Oljelund skrev idérika världsöversikter och jag skrev boköversikter; det var närmast böcker om svensk natur jag sysslade med.

◇

Eftersom jag växt upp i en västerbottnisk lappmarkssocken trodde kaptenen att jag var rätte mannen att skriva manuset. Själv kunde han inte resa till Adak följande sommar, men det blev bestämt att jag skulle göra det. För besväret med resan och manuset skulle jag få tusen kronor och det var mycket pengar på den tiden. Dessutom fick jag låna en av hans utmärkta kameror att roa mig själv med.

Fram på våren fick jag trehundra kronor i förskott, men innan jag hann resa dog kaptenen plötsligt av hjärtslag. Hans närmaste man, doktor Josephsson,

Av **HELMER GRUNDSTRÖM**

ansåg att jag ändå borde resa till Adak. När film skulle det inte bli, mer pengar skulle jag inte få, men kaptenens önskan skulle bli uppfylld till en viss grad. Och den förträffliga kameran skulle jag få behålla tills jag kom tillbaka.

Och så blev det. När försommarn började grönska var jag i Adak. Jag stannade till fram mot hösten, skrev små bygdebrev och dikter för Skellefteåtidningarna, plåtade folk, få och natur, blev vän med somliga människor och ovän med andra. Det var en vacker sommar med lite regn och mycket sol. För det mesta strövade jag omkring och i stort sett blev mina intryck lika positiva som kaptenens blivit.

Mycket är att berätta från den sommarn, men jag skall här nöja mig med att återge två upplevelser som var och en rymmer stoffet till en roman. Den första handlar om

Eremiten på Kronoskogen

Ungefär en mil från Malåträsk samhälle bodde en ensam lapp inne på kronoskogen. Nu var det bara kronotorpare med kontrakt som fick bo på kronoskogarna. Men den här lappen hade slagit upp sina bopålar utan lov. Ett par

små ruckel hade han byggt, i det ena bodde han, i det andra förvarade han sina pinaler och sina tjärkaggar. Han livnärde sig på att bränna tjära och frågade inte efter vilka tallar han högg ned. Han betraktade den omkringliggande skogen som sin och var med andra ord en relik från den gamla nybyggartiden.

Att han fick bo och husera på kronoskogen berodde på ett avtal mellan domänstyrelsen och Malåträsk kommun. Lappen var kommen till åren och hade aldrig i sitt liv kunnat försörja sig på hårt arbete. Eftersom han var skriven i Malåträsk var kommunen skyldig att försörja honom när han blev orkeslös.

◇

Men än så länge blev det här billigare för kommunen. Varje år kom en kronojägare eller jägmästare och taxerade de skador lappen gjort på skogen. Det belopp som ansågs täcka skadorna erhöi domänstyrelsen av kommunen. Och för de pengar lappen erhöi för tjäran kunde han torftigt livnära sig. Lappen var dessutom i högsta grad folkskygg och det här var nog den bästa lösningen.

Det gick många underliga historier om lappen. Han hade från barndomen varit velig och naiv och naturligt nog

blivit hela traktens driftkucku. Då han var yngre var han inte alls folkskygg. Han var då uppfylld av den stora förblindande kärleken. Föremålen skiftade allt eftersom han såg dem och flickorna roade sig med att skoja med honom.

◇

Han kunde komma till en flicka en lördagskväll och flickan visade sig från sin vänaste sida.

— Jag tycker så om dej, kunde hon säga. Men jag skulle tycka ändå mer om dej om du hjälpte mej med några småärenden.

Det var lappen med på. Och så fick han bära in vatten och ved, sopa golvet, skotta snö och mocka i lagårn. När allt det där var uträttat började flickan gäspa.

— Du skulle så gärna få stanna i natt, sa hon. Men nu är jag så förfärligt trött att jag inte orkar ett dugg. Snälla du, gå nu och kom igen en annan lördag.

Och den snälle och naive lappen gick sin väg. Ibland gick flickan så långt att hon låg i sin särk under ullfällan när lappen kom. Han fick ta av sig skorna och kläderna, men när han skulle krypa ner till flickan sa hon:

— Inte i kväll, snälla du. Jag kan inte i kväll. Snälla du, gå nu och kom igen en annan lördag.

Och lappen gick sin väg och så där höll flickorna på året om. Så småningom gick det upp för lappen att de drev med honom. Då började misstänksamheten tära i sinnet och nu var han gammal vorden och misstänksamare än någonsin.

◇

När jag hört tillräckligt om lappen blev jag intresserad. Det här kunde bli en bra artikel för nån huvudstadsavisa. Och vilken fin användning för kameran jag skulle få.

En vacker sommarförmiddag begav jag mig på vandring åt kronoskogen till. Det var inte svårt att hitta till lappens viste. Och allt var lika primitivt och bisarrt som jag hört berättas.

Lappen var liten till växten, hans ansikte var fyllt av rynkor och hans ögon var sura och misstroende. Han sneglade på kameran och sade bestämt ifrån att jag inte fick fotografera honom. Han hade inte blivit fotograferad förut och ville inte bli det nu heller. När jag antydde om mina planer att skriva en tidningsartikel fnyste han.

— Det är bara lögn allt som står i tidningarna, sade han med bitter skär-

Teckningar:
SVEN BJÖRNSSON

— Hans ansikte var fyllt av rynkor och hans ögon var sura och misstroende.

pa i rösten. Ta nu bara det här som dom skriver om ryssarna.

— Vad är det dom skriver om ryssarna? undrade jag.

— Dom bara skäller. Det är som om ryssarna vore det sämsta folk som finns. Men ryssarna är bra. Tänk bara på nödåret 67 när det inte fanns mjöl att få och vi var tvungna att äta barkbröd. Men ryssarna dom skickade mjöl till oss. Flera båtlastar till och med.

Han fortsatte att skälla på tidningarna, men jag hade kameran laddad för åtta exponeringar. Lappen förstod att jag hade det, men han var på sin vakt. Han gjorde dock inga större invändningar när jag ville plåta tjärtunnorna och rucklen. Hela tiden följde han tätt i hälarna, men aktade sig noga för att komma framför mig.

◇

Hur vi mixtrade lyckades jag dock knäppa honom två gånger i följd. Vid andra knäppningen tvärstannade han och betraktade mig listigt och knip-slugt.

— Det lyckade inte, förklarade han tvärsäkert.

Jag skildes från honom med det intrycket att han var mera klok än galen. Hans överdrivna misstänksamhet hörde till gruppen miljöskador. Det hade säkert inte varit lätt för honom att leva sina år som traktens driftkucku.

Hur som helst hade jag dock lyckats plåta honom. Men när bilderna framkallades visade det sig att jag knäppt lappen båda gångerna på samma plåt. Bilden var oduglig. Lappen fick alltså rätt. Jag hade inte lyckats med att ta en bild av honom.

Var han manne en s. k. visman, en siare, en klokgubbe med själsliga röntgenögon?

Vem vet.

Det var historien om eremiten på kronoskogen. Den andra historien handlar om

Folket på Ruttjelia

Ungefär en kilometer från Adaks by låg en ensamgård som hette Ruttjelia. Det var en bondgård, men fränsett det agrara var det en märklig gård. Såväl mangårdsbyggnaden som uthusen var uppförda av stocktimmer. Husen var omålade och väggarna hade blivit gråa av sol, vindar och ålder.

Ens första intryck var att här fanns något av det urgamla kvar och det var

Forts. å sid. 22

Björnson

Han lät hår och skägg växa, skaffade sig två svarta katter, en korp och en glaskula.
Genom glaskulan kunde han skåda in i patienternas själar...

redogöra för sitt onda, avlämna sitt bröd och vin som mannen avsmakade för att sedan på ren oförfalskad svenska överösa offret med de mest vilda förbannelser. På dem som hade bölder eller annat synligt ont använde han kophornet, vars verkan han förstärkte med tillrop som "nu ska du bli frisk din förbannade bondlurk" eller något liknande. De svenska affärsmännen som var fromma män stod inte ut med att höra sitt språk missbrukas på detta fasansfulla sätt. Sedan de enats om att mannen i hög grad var vårdbehövande — ett ord med nästan magisk verkan på svenska sinnen — beslöt de att föranstalta om att han skulle sändas hem.

Landets myndigheter, som fruktade oroligheter från befolkningens sida om deras helige man fördes bort, ställde sig oförstående, Simon protesterade men hemlandets myndigheter framhärjade och en dag blev han hämtad av polisen och inlastades på en båt på väg till Göteborg. Sedan han mottagit den vård som tillkommer en vilsekommen, men motspänstig svensk medborgare, i vilken ingår klippning, rakning, kläder, läkarundersökning, arbetsförmedlingskort och stämning för undanhållande från militärtjänsten, förklarades han som icke vårdbehövande.

◇

Det var hårda tider. Simon fick inget arbete, inte heller fanns det någon vintunna att bo i och en dag kom han vandrande landsvägen hem till stugan. Där var allt orört. Kopp-Annas svartkonstbok låg möglad i ett skåp tillsammans

SIMON UNDERGÖRAREN

När Simon, son till Kopp-Anna, fyllde femton blev stugan honom för trång. Han mönstrade på en skuta med främmande flagg och blev länge borta. Kopp-Anna som var traktens kloka gumma lämnade jordelivet och Simon glömdes. Jorden snurrade många varv och han skulle ha förblivit borta och glömd om inte några svenska affärsmän hamnat på en ö i Medelhavet. Där hörde de berättas om en märklig man, som likt en sentida Diogenes bodde i ett vinfat endast iklädd sitt yviga hår och skägg. Vilda rykten förtalte att han om han tillfördes bröd och vin, var mäktigt att bota alla former av sjukdo-

Av ERIK NYHLÉN

Teckningar:
SVEN BJÖRNSSON

mar. Befolkningen betraktade honom som en helig man, nästan som en gud.

Svenskarna beslöt sig för att uppsöka den märkliga mannen och det de såg och hörde var något som de sent skulle glömma. Framför ett väldigt vinfat stod en nästan naken, högre man med ljust böljande hår och skägg som räckte honom ända ner till midjan. En efter en släpptes de sjuka fram, fick

med kophornet och diverse recept på salvor och undergörande dekokter.

Det började med att gubben Näsman råkade slinta med yxan och höll på att blöda ihjäl. Simon som fick höra talas om detta gick hem till Näsman, trängde sig förbi doktorn som förgäves försökte hejda blodflödet, tog gubben i handen och mumlade en besvärjelse. Blödningen stannade av. Sedan dröjde det inte länge innan Simons rykte som undergörare spritt sig över bygden. Varje dag från bittida till sent var gårdsplanen framför stugan full av sjuka som sökte hjälp. Ett kvarter brännvin och en blank tvåkrona skulle han ha för hjäl-

pen. Botandet gick i stort sett till på samma sätt som på medelhavsön, bara med den skillnaden att han nu läste sina besvärjelser på öbornas språk. Tron har som bekant en stor makt och följaktligen var det många som blev friska.

◇

Utöver sitt botande kunde Simon försätta sig i ett fjärrskådande tillstånd genom en dekokt tillredd efter ett från modern ärvt recept. Den bestod av en lag kokad på flugsvampar och maskrostänger, huggormsgift, malört, belladonna och en lagom tillsats renat brännvin. Han kunde då finna rätt på stulna eller borttappade saker, på människor som drunknat, gått vilse eller på annat sätt kommit bort. Han kunde även sända telepatiska meddelanden till människor som befann sig på fjärran orter och därför användes han som telegraf.

◇

Provinsiälläkaren och andra som ansåg sig som förståndiga vred sina händer, försökte ställa Simon inför rätta och på alla möjliga sätt trassla till det för honom. Han svarade med att förbjuda sina patienter att uppsöka doktorn och förkunnade att villkoret för botande var en absolut tro på den helande kraften i hans besvärjelser och mediciner. Han lät hår och skägg växa, skaffade sig två svarta katter, en korp och en glaskula, genom vilken han kunde skåda in i patienternas själar. All denna rekvisita ökade människornas fruktan och hans rykte som undergörare. Trots detta var folk mindre rädda för honom än för doktorn som var en fin och studerad karl, som man måste knixa och göra sig till för och som hade för ont om tid för att lyssna på deras berättelser om allt som plågade dem. Simon hörde dock till de enkla, dit de kunde komma i både yttre och inre vardagsdräkt, och som kände deras bekymmer som en del av sig själv.

◇

En dag inträffade en sak som gjorde att Simon och doktorn kom att sluta fred. Det var under vårfloden, isen gled utför älven i stora flak. Doktorn fick sjukbud till en by på andra sidan älven och hämtades i en rankig motorbåt. På hemvägen krånglade motorn och båten kom på drift. Doktorn och hans följeslagare fick tillbringa hela eftermiddagen, kvällen och ett stycke av natten

Framför ett väldigt vinfat stod en nästan naken, högrest man...

ute bland isflaken. Ett iskallt slagregn förvärrade det hela och doktorn som dragits med en besvärlig förkylning blev sämre och kunde på kvällen konstatera en fullt utbruten lunginflammation. Den olycklige följeslagaren lyckades så småningom få iland båten till stranden ett stycke från Simons stuga. Simon firade nu den stora triumfens ögonblick. Han fick själva doktorn, huvudfienden, som patient. Han kokade en av sina starkaste droger och hällde i den arme eskulapen, som sakta återvände till livet.

När doktorn vaknade visste han inte riktigt var han befann sig. Han såg ett halvmörkt rum, en underlig lukt trängde in i näsan och någonstans i dunklet kunde han urskilja en skaggig gestalt.

◇

— Jaså, han är vaken nu, sa Simon och tvingade den arme läkaren att dricka mer av den märkliga dekokten! Till sin förvåning kände doktorn krafterna återvända. Han reste sig upp i sängen och betraktade med vedervilja de smutsiga sängkläderna.

— Dä ä väl int så gott för en doktor å erkänne att han vörte räddad te live tå en kvacksalvare, men dä kan väl räknas som en förmildrande omständighet att int doktorn kunne värje sig, sa Simon.

— Säkert, svarade doktorn med övertygelse.

Vad som mera avhandlades i stugan är höljt i dunkel, men så småningom sipprade det ut att de två medicinmännen kommit överens om ett visst samarbete. Doktorn lovade att inte i fortsättningen trakassera Simon och denne lovade i sin tur att i svårare fall rådfråga läkaren.

Forts. å sid. 21

När doktorn vaknade visste han inte riktigt var han befann sig. Han såg ett halvmörkt rum, en underlig lukt trängde in i näsan och någonstans i dunklet kunde han urskilja en skaggig gestalt.

Uno satte sig stelt vid köksbordet. En fluga promenerade på ett wienerbröd.
Han tittade liknöjt på flugan...

Pojken och fågeln

Av AXEL SIREBORN

Teckningar:
GUNNAR PERSSON

Den här lördagen skyndade sig Uno hem. Små svettpärlor trängde fram i pannan och han skjutsade upp mössan en bit i nacken. Skolväskan dinglade mot de små benen.

Tänk — i morgon skulle han få lov att åka ut till landet med mamma och pappa. Det hade de lovat. Det hade de förresten lovat för längesedan. Det hade bara aldrig blivit av. Pappa hade alltid fått förhinder...

Men nu hade han lovat säkert, säkert...

Uno sneddade gatan. Om en liten stund skulle han vara hemma. Bara fram till nästa gathörn, sedan vika av till vänster och en bit upp i tvärgatan. Där låg porten och sedan var det bara en trappa upp.

Han halvsprang uppför trapporna och ringde på. Strax därpå hörde han sin mammas steg innanför i tamburen. Låset vreds om och dörren öppnades.

— Redan hemma? sa hon lite förvånad och tog Unos skolväska som hon hängde på en krok under hatthyllan.

— Ja, jag har skyndat mej, svarade Uno andfått och gick förbi henne i tamburen och ut i köket.

— Hur har det gått i skolan i dag då? undrade hans mamma.

— Tack, bara bra, sa han.

På köksbordet var det dukat för två. Han förstod att det var åt honom och åt pappan som tydligen inte hade hunnit hem ännu. Modern öste upp mat åt honom på ena tallriken. Potatis och köttbullar och sås:

— Seså, ät nu... sa hon.

— Tror du att vi åker ut till landet i morron, mamma? sa han lågt som om han bävade för ett negativt svar.

— Ja det tror jag visst, sa hans mamma. Pappa har ju lovat bestämt nu —

— Ja, det har han, sa Uno och lugnade sig. Han började äta av den framdukade maten. Plötsligt gjorde han ett uppehåll:

— Mamma, tror du att jag får köpa en ballong, en stor röd ballong och ett långt snöre...!?

— Det är väl inte så dyrt. Nog kan

du väl få det, sa hans mamma. Vi ska tala med pappa när han kommer hem... Ät nu och tänk inte så mycket på det...

◇

Han åt resten under tystnad. Sedan han ätit färdigt tackade han för maten och gick bort till mamman. Hon satte sig ned på huk och han la sina armar runt hennes nacke. Under några ögonblick hade de två en mjuk stund tillsammans.

— Tror du riktigt, riktigt säkert att vi far ut till landet i morron, mamma...!?

Det fanns fortfarande en viss misstrohet i hans röst och modern reste sig upp hastigt som om även hon började tvivla. Men så sa hon och lyckades göra sin röst stadig och lugn:

— Visst åker vi ut, Uno...

Han sken upp och de blå ögonen tindrade mot henne en sekund. Hennes hand flög ut och gled snabbt över hans hår. Det var som en fjärilsvinge snuddade vid honom. Och varje gång det hände, tänkte han att hans mamma måste hålla mycket av honom. Men han höll också mycket av sin mamma. På henne kunde han alltid lita. Det var värre med fadern. Han var nog snäll innerst inne, men han var inte pålitlig. Han ändrade sig så oberäkneligt ibland. Det kändes alltid så konstigt inne i bröstet när pappa bröt sina löften...

— Han halvsprang uppför trapporna och ringde på...

Uno lämnade köket och gick in i rummet innanför. Ena fönsterhalvan stod öppen och gardinen gjorde en mjuk svävande bugning inåt rummet av draget som uppstod. Han stängde dörren till köket och gick bort till fönstret och tittade ut. På gården stod ett stort träd, en kastanj med lummiga täta grenar. Solen gassade ner i den lilla gården som var som en stekhet gryta. Asfalt täckte gården med undantag av en liten fyrkantig gräsplätt så stor som en filt ungefär. I den gröna filten stod kastanjen. Han förvånade sig över att den kunde grönska som den gjorde, att den inte dog av värmen som strömmade emot den från asfaltgården och från tegelväggarna runtom.

◇

I den väldiga stammen några meter från marken fanns en stor, rostig krampa. Den brukade användas att fästa linor i och bort till ena väggen, när någon tvättade i huset. Varje gång han såg den stora järnkrampan tyckte han att den måste göra trädet illa...

Plötsligt hörde han en fågeldrill från det lummiga grenverket. Fågeln var liten och svår att upptäcka, men efter en stund såg han den. Hej, lilla fågel, viskade han halvhögt för att inte skrämma den. Vi ses kanske i morgon igen. I skogen. Då ska jag visa dig en röd stor ballong, som jag ska binda i ett snöre och den ska jag sända högt, högt upp mot skyn så att alla kan se den och förvåna sig över den. En så fin ballong har du aldrig sett som den jag ska sända upp i morgon...

Fågeln drillade till igen och flög sedan bort över taken. Till skogen igen där han kommit ifrån, trodde Uno.

— Vi ses i morgon, lilla fågel, ropade han efter den.

Han tittade efter den tills den försvunnit som en liten prick.

Han stod kvar vid fönstret ännu en stund. När han prövande lade ena handens fingrar mot tegelväggen utanför fönstret brände han sig på fingertopparna så att han hastigt måste dra handen åt sig.

◇

En flicka kom in på gården från porten. Hon hoppade hage på en gammal uppritad figur. Hon visste inte att hon var iakttagen och han såg att hon fuskade. Men han brydde sig inte om att ropa på henne att han såg hennes fusk. Nu när han äntligen skulle få åka ut till landet och få köpa en röd ballong och

ett långt, långt snöre, tyckte han att det inte gjorde något att hon fuskade. Det vara värre när vuxna människor fuskade...

Han drog sig plötsligt tillbaka från fönstret. Han vågade ändå inte glädja sig för tidigt. Det kanske inte blev något av med resan till landet, om han gladde sig för tidigt och för mycket. Det hade skett förr...

Plötsligt hörde han ytterdörren till tamburen öppnas. Han höll andan. Det var pappa som kom hem. Det var bara mamma och pappa som hade nyckel till tamburen. Alla andra fick ringa på...

Dörren till köket gick upp med en knäpp och gardinen gjorde en båge ut i rummet och fladdrade ängsligt av luftdraget. Han skyndade sig att stänga dörren åt köket igen och höll andan en stund.

Så hörde han pappas röst i köket:

— Hej — har du maten färdig, min sköna...?

Då gick Uno tyst bort till bordet som stod mitt i rummet och sjönk långsamt ned på en stol. Nu skulle det inte bli av den här gången heller! Resan till landet skulle inte bli av, tänkte han och kände hur det stack till i bröstet. Pappa hade druckit igen. Han sa bara så när han hade druckit.

Strax därefter hörde han faderns grova röst och moderns ljusa. Det lät som surret från en bikupa.

Han stödde hakan i sina kupiga händer och kände svedan bakom ögonlocken. Han försökte utestänga gråten och svalde krampaktigt.

Efter en stund öppnade modern dörren och bad honom komma ut i köket och dricka kaffe. Han reste sej dröjande och gick ut i köket.

— Nej, men se — där har vi ju grabben, sa fadern och tittade på honom med rödkantade ögonlock. Det var värst vad han ser sur ut!

— Du lovade ju honom att vi säkert skulle åka ut till landet i morron, sa modern.

— Jasså, är det därför han är vrång. Tjurskalle. Och tolv år gammal...! Baaahh...! — Det kommer väl fler söndagar. Hela året är ju fullt av söndagar...!

◇

Uno satte sig stelt vid köksbordet. En fluga promenerade på ett wienerbröd. Han tittade liknöjt på flugan. När han sedan åt växte wienerbrödsbiten i munnen på honom. Han kunde inte svälja. Då la han ifrån sig resten, reste sig från bordet, och när han passerade modern kände han hennes hand över håret, lätt som en fjärilsvinge.

Han halvsprang nedför trapporna och blev först stående en stund i porten. Sedan gick han in på gården. Den kvava värmen slog emot honom som en het

Forts. å sid. 21

Asfalt täckte gården med undantag av en liten fyrkantig gräsplätt så stor som en liten filt ungefär. I den gröna filten stod kastanjen och han förvånade sig över att den kunde grönska.

Forts. från sid. 26

ritanerna hotade att riva ner teatrarna och sätta skådespelarna i hederligt arbete. Men mot pesten kunde ingen drottning skydda; den fruktade farsoten var ett årligt återkommande gissel och kunde på en enda vecka kräva ett tusental offer. Teatrarna fick stänga och skådespelarna drevs ut på vägarna i landsorten. När farsoten 1592 slog till så var det för att stänga teatrarna i London ända till 1594.

Shakespeare var nu i främsta rummet författare och man räknar med att han under dessa två år befann sig hemma i Stratford hos hustru och barn och skrev dramatik. Han hade redan skrivit Rickard III och i spåren följde tätt komedi och lyrik: t. ex. Så tuktas en argbigga. 1594 kan vi återfinna honom som delägare i en skådespelartrupp, hovmarskalkens. Pesten hade gått illa åt skådespelartrupperna och det fanns bara två att erbjuda tjänsterna åt. Hans lyriska ådra flödade och komedier, tragedier och historiespel flöt fram i en jämn ström. En midsommarnattsdröm och Romeo och Julia kom bl. a. till. Det finns bevarat ett skriftligt vittnesbörd om att han 1594 deltog i två föreställningar inför hovet. De inbringade 20 pund, cirka 8.000 kronor i dagens mynt, att fördelas mellan åtta delägare.

◇

Två år senare dog Shakespeares elvåriga son Hamnet. Det var en händelse som kom att sätta djupa spår hos Shakespeare, både som människa och konstnär. Det betydde nu inte att han som dramatiker grävde ner sig i svarta tragedier; hans pjäser visar på motsatsen, hör till hans allra uppsluppnaste. "Men där finns en ny mjukhet och en medkänsla, ett vidgande av gränserna för hans sympati och förståelse till att omfatta människor av alla klasser och alla åldrar", har det sagts. "Han var inte längre den något egocentriske älskaren och diktaren, som nästan enbart identifierade sig med de förälskade och med diktarna i sina pjäser, utan en dramatiker med ett lidelsefullt intresse för alla sorters människor, och förändringen återspeglas i hans stil. "Det lyriska blir mindre utpräglat och i de komedier som nu kommer till, från Henrik IV till Trettondagsafton, talas ett språk som mer än i hans tidigare verk överensstämmer med det som talades av dåtidens människor.

Hans inkomster som teaterförfattare var mycket betydande. Som dramatiker fick han omkring 10 pund för varje pjäs och som skådespelare uppbar han en åttondel av intäkterna från ståplatserna och en sextondel av vad sittplatserna inbringade. Den trupp han tillhörde hade dessutom utökat sina gemensamma tillgångar med en teater och till intäkterna från denna kom gagerna från hovföreställningarna. Man tar säkert inte till för mycket, om man säger att Shakespeare vid början av det nya seklet tjänade omkring 75.000 om året i våra dagars myntvärde och detta var dessutom praktiskt taget skattefria pengar.

Den teater som Shakespeare och hans kamrater hade förvärvat krävde nya skådespel och de kom också i jämn ström ur Shakespeares penna: t. ex. Julius Cæsar och Som ni behagar. Trettondagsafton hade han färdig vid jultiden 1600 och den framfördes vid hovets julfester. Shakespeareforskningen anser att pjäsen är menad som en artighet mot Elisabet, som väntades känna igen sig själv i Olivia, ty vid hovet upprätthöll man fiktionen att hon fortfarande var fedrottningen vars ungdom och skönhet tiden inte rådde på. Men i verkligheten var hon sextioåttio år och märkt av åren: Hon var rynkig, hade svarta tänder och röd peruk. Två år senare var hennes tid ute och det var inte omöjligt att den sista pjäs hon såg var den nyligen färdigskrivna Hamlet. "Dyre prins, god natt! Må änglaskaror sjunga dig till ro!" blev en avskedshälsning också till en drottning.

◇

Men även den nye härskaren, Jakob, kung av Skottland, tog väl hand om Shakespeare och hans sällskap. Truppen fick till och med ge fler föreställningar vid hans hov än vad som skett vid Elisabets: Det blev sällan mindre än tjugotvå mot sex eller sju under Elisabets tid. Shakespeare hade vid sekelskiftet fyllt trettionio år; tio år hade gått sedan hans första arbete publicerades och under denna tid hade han skrivit ett tjugotal skådespel. Men hans insats gick långt utanför detta. Han hade satt igång en revolution inom dramat, hans exempel hade smittat av sig och frambragt en teaterskola som ännu saknar sitt motstycke i världen.

Snart hör vi ingenting om honom som skådespelare och kanske fick han från och med nu tid att helt ägna sig åt att skriva och regissera. Det finns en bild

av honom när han i Hamlet instruerar sina kamrater: "Deklamera nu det där talet, så som jag deklamerade det för er, lätt och ledigt på tungan — — — Lämpa åtbörden efter orden och orden efter åtbörden med särdeles avseende på, att ni ej överskrider naturens blygsamma lagom." Traditionen att orera och spela över var seglivad, men Shakespeare tolererade inte den spelstilen i sin grupp.

Han vänder sig nu mot tragedin. Otello blir den första i en rad skådespel som avslutas med Antonius och Kleopatra.

Pestens ständiga återkommande till London fick honom att besluta sig för att dra sig tillbaka till Stratford och när kungens skådespelartrupp inte längre var i trängande behov av hans hjälp, utan fått tag i andra medarbetare som kunde förse den med nya pjäser, började han att tänka på att ge ut en upplaga av sina samlade verk. Det var välbehövligt; han hade varit vårdslös när det gällt utgivningen av sina pjäser. Hälften av dem hade t. ex. aldrig blivit tryckta. Här fanns mycket att göra, men 1616 kom döden och avbröt hans arbete. Men hans vänner fortsatte med att leta fram originalmanuskript och sålla bort versioner "lemlästade och vanställda av ohederliga skojare". Trettiosex dramer blev deras resultat. Kanske den största konstnärliga gärning som någon ensam människa åstadkommit, har det sagts. Det är inga vårdslösa ord.

■ KUCKEL OCH MUCKEL ...

Forts. från sid. 11

Kuckel och Muckel travade fram till trollungen Mums.

— Hej, Jaså, du står här, sa Muckel.

— Vad har du i handen? frågade Kuckel nyfiket. Och vad är det du äter på?

— Kola, sa Mums och tuggade och höll fram handen och visade en massa kolabitar i papper. Jag hittade en full påse alldeles här i närheten. Det måste vara några barn som har tappat den.

— Är det gott? sa Muckel suget, varken han eller Kuckel hade ätit kola någon gång.

— Um, sa Mums och stoppade en ny kola i munnen, utan att bjuda.

— Hur ser den ut? sa Kuckel. Får jag titta?

Motvilligt och misstänksamt räckte Mums honom en kola. Kuckel och Muc-

kel tittade och klämde på den. Sedan stoppade Kuckel den i fickan.

— Vi ska ha främmande i kväll, sa Kuckel.

— Kolan, sa Mums och sträckte fram handen. Får jag tillbaka kolan som du fick av mig?

— Fick jag en kola av dig? sa Kuckel.

— Ja, det fick du ju, sa Mums.

— Vad bråkar du för då, sa Kuckel. Om jag fick en kola av dig, så ska du väl inte ha tillbaka den. Då är den ju min.

— Just det, sa Muckel och travade därifrån i hämlarna på Kuckel.

— Det var lagom åt den snåljäpen, sa Kuckel. Inte en kola kunde han bjuda på. Fast han hade så många.

◇

— Nu smakar vi på den, sa Muckel. Sedan hittar vi på något skoj.

— Det gör vi, sa Muckel.

Kuckel och Muckel strosade omkring i skogen och undrade vad de skulle hitta på att göra.

— Nu vet jag, sa Muckel som var ett stycke framför Kuckel. Vi hoppar bock. Kom du, sa han och böjde på ryggen.

— Kommer, sa Kuckel och satte fart och hoppade elegant över Muckel — för att hamna i en stor vattenpöl framför honom.

— Hihi, skrattade Muckel åt den våta Kuckel. Där fick du. Jag ville bara visa dig att det är inte bara du som kan luras.

— Vänta bara, sa Kuckel argt. Det här ska du allt få igen.

De strosade vidare. Kuckel gick och funderade på hur han skulle komma åt att hämnas på Muckel. Muckel gick och undrade över vad Kuckel tänkte hitta på för något.

— Muckel kom hit, ropade efter en stund Kuckel som hunnit ett stycke före. Du kan inte tro vad fina smultron det finns här, sa han och satte sig på huk.

— Det där ska du inte försöka inbilla mig, skrattade Muckel och stannade.

— Ja, skyll dig själv då, sa Kuckel.

— Äh, så lätt lurar du mig inte, sa Muckel och tog inte ett steg närmare Kuckel. Tror du inte att jag förstår att du tänker ge mig igen nu. Du har lurat ut något sätt.

◇

— Hihi, sa Kuckel efter en liten stund och vände sig om. Nu lurade jag dig i alla fall. Det fanns verkligen fina

■ POJKEN OCH FÅGELN

Forts. från sid. 19

pust. Flickan fortsatte att hoppa hage. Uno gick fram och sparkade till porslinsbiten så att den for ut i porten. Flickan tittade förskräckt på honom innan hon sprang ut och nappade till sig porslinsbiten. Sedan försvann hon ut på gatan.

— Du bara fuskar, skrek han irriterat efter henne. Alla människor bara fuskar . . . !

◇

Han stod kvar en stund på den tomma gården. Han kände sig tom invärtes. Gräsmattan fick inte beträdas. Ändå steg han upp på den, satte sig ner och la sig därefter på rygg. Han slöt ögonen och lät händerna glida med spretande fingrar genom gräset — försökte låtsas som om han var på landet. Han hörde en fågeldrill uppe från lövverket i kastanjen och han öppnade ögonen och kisade upp. Fågeln var svår att finna. Men om han tittade stadigt upp i kronan kunde han inbilla sig att han var ute på landet, ute i en skog på verkliga landet. Men då måste han försöka utestänga alla ljud från gatan . . .

Hans blick gled nedåt trädstammen och på den stora rostiga järnkrampan. Och då gjorde det ont i honom igen. Som om krampan satt i hans egen kropp. Som om den satt rakt i bröstet på honom själv . . .

smultron här. Kuckel höll fram sina händer — fulla av de härligaste smultron. Sedan glupade han i sig dem. — Hihi, skrattade han igen. Hade jag inget sagt, så hade du kommit och plockat också. Men jag ville vara ifred. Därför sa jag så där. Jag visste att du skulle tro att jag ljög och att du inte skulle våga dig fram då. Jag visste att du skulle tro att du skulle få igen för vattenpussen.

— Nu går vi hem, sa Muckel surmulet.

— Hoppas nu att ingen ser oss när vi smiter in, sa han då de stod utanför berget.

Kuckel och Muckel smög sig in. Det såg ut att gå bra. Men när de hunnit halvvägs till sina sängar, kom plötsligt trollmor i något ärende.

— Vänd om, viskade Kuckel hastigt till Muckel. Vi låtsas att vi är på väg ut från berget.

■ SIMON UNDERGÖRAREN

Forts. från sid. 17

Simon uppfattade sig efter detta som en slags underläkare och som tecken på denna värdighet tvättade han sig oftare än förut och inköpte en vit rock.

Samarbetet gick utan störningar under många år, men det flitiga drickandet av det renade brännvinet, som var en viktig ingrediens i Simons botande, gjorde honom med åren en aning avtrubbad och underlig. Fjärrskådandet övergick till skådande in i okända förhistoriska världar som vimlade av dinosaurer och andra underliga djur. Detta i sin tur medförde att hans rykte som undergörare blev mer och mer skamfilat och patienterna började försvinna.

◇

Simons karriär slutade med att han en dag infann sig på en tillställning i goodtemplarhuset där han gick upp på scenen, slet av sig kläderna och i adamsdräkt uppförde en vild krigsdans, under det han utstötte de mest fasansfulla tjut. Fjärdingsmannen efterskickades och Simon fördes till ett sinnessjukhus, vilket han dock snart lämnade för att ingå i en värld som av många nämnes som den bättre.

Än idag talar människorna i trakten om undergöraren Simon och tillskriver honom de mest otroliga förmågor och underverk.

— Ånej, mina herrar, sa trollmor triumferande när hon såg dem. Nu försökte ni allt smita ut. Men se det gick inte, sa hon, belåten över att kunna hindra dem från att göra det och tog och föste iväg med dem till sängarna.

— Vi klarade oss fint i alla fall, sa Kuckel sedan till Muckel. Mor blev inte ett dugg arg när hon fick se oss. Hon trodde att vi tänkte smita ut och blev bara belåten när hon kunde sätta stopp för det.

— Ja, det var verkligen så fiffigt uttänkt, att man skulle kunna tro att det var jag som kom på idén, sa Muckel. Hade vi fortsatt fram till sängarna, så hade mor förstått att vi varit ute. Och då hade det sannerligen inte blivit för roligt.

— Nej, då hade man väl varit tvungen att ligga på magen vid det här laget, sa Kuckel.

— Säkert, sa Muckel.

Forts. fr. sid. 15

ett intryck som besannades vid närmare konfrontation. Allt inomhus var ett Skansen i miniatyr. Husgeråden var gjorda för hand, skurna i trä eller formade av näver. Man försattes till självhushållets tid, en tid då det mesta inte gick att köpa och då det var miltals till handelsboden.

Gamlefar och gamlemor skötte styret. De hade fyra vuxna barn, tre söner och en dotter. Det fanns också en piga, en trotjänarinna, på gården. Dottern hade ett barn och det var besynnerligt, ty hon hade aldrig haft nån fästman. De gamla föräldrarna var absolut förvissade om att hon inte haft intimt umgänge med vanligt karlfolk. Det måste alltså vara nån av de "osynliga", vittnan eller annat oknytt, som hälsat på henne.

Det fanns förresten bevis på det.

◇

En sen höstkväll hade man sett en karl-liknande varelse komma ut från hennes kammare. Men han bar sig inte åt som en vanlig karl. Han hade kavajen dragen bakifrån över huvudet och han hoppade på vartannat ben nerför den branta backen bort mot skogen. Dottern själv bedyrade att ingen karl legat med henne. Och hon borde nog veta bäst hur det låg till.

Vad man trodde i byn var en annan sak. Folket i Ruttjelia brydde sig inte om vad andra tänkte och tyckte. De levde av vad de kunna utvinna av gården och de klarade sig bra. Det tröt aldrig med mat på Ruttjelia. Och människorna på gården var snälla och givmilda. Vem som än hälsade på blev bjuden på mat eller kaffe. Och framförallt blev man bjuden på det hemgjorda drickat som hade hög alkoholprocent.

Drickat tog de flesta emot, men det var lite svårt för en och annan att acceptera den mat som sattes fram. Tallrikarna var inte alltid så rendiskade. En skogvaktare hälsade på en söndag när familjen skulle äta middag. Självfallet skulle även han äta med. Han lade för sig av köttet och potatisen, men det skulle vara lingon till. De kokta lingonen förvarades i en literbutelj och gamlamor vände den upp och ner och försökte skaka fram innehållet. Det gick inte bra, det var täppt i buteljhalsen, men gamlamor var påhittig. Hon satte buteljhalsen till sin tandlösa mun och sög åt sig lingonen. Sen öppnade hon munnen och sprutade lingonen över skogvaktarens köttportion.

◇

Mellan vårbruket och höslåttern sprang de tre bröderna omkring i skogarna och sökte malm. Det hade de hållit på med sen barndomen. De var klädda i storstövlar och bredbrättiga hattar, de hade yviga mustascher och påminde

om folk från vilda västern. Varje kväll bar de hem stenstycken de knackat loss. Bak lagårn fanns en stor stenpyramid de släpat hop under årens lopp. De drömde alltid om att hitta guld och om att bli stormrika.

Det ansågs allmänt att folket på Ruttjelia var naivt och enfaldigt. Lite konstiga i skallen var de nog allesamman. Men de höll sig för sig själva och störde inga andra. Och de levde i sänja och endräkt. Mellanbrodern försökte faktiskt bryta sig loss en gång. Några meter från den gamla mangårdsbyggnaden började han bygga ett eget hus. Men det gick inte så bra. Han byggde utan mått och beräkning och den ena väggen liknade inte den andra. Den ena knutstocken sköt ut fyra centimeter, den andra sköt ut två meter. Han började för snävt redan från början och huset blev snävare allt eftersom han timrade. Till slut gav han upp försöket och fortsatte att bo kvar tillsammans med de andra.

◇

En solig söndagsförmiddag följde jag med ett halvt dussin bybor till Ruttjelia. Vi blev vänligt mottagna och det dröjde inte länge förrän gamlefar halade fram den stora dryckestinan och en liten träskopa. Han bjöd laget runt och varje gång någon vägrade drack han själv ur. Så fyllde han skopan på nytt och fortsatte bjudningen. Efter tre ronder var han halvt berusad, det märktes på blicken, på gången och framför allt på pratet.

Självfallet upprepade jag besöket, inte bara en utan flera gånger. Jag hade ju min fina lånade kamera och jag försatt inte tillfället. Jag trivdes på Ruttjelia, men jag tyckte som byborna att de tre bröderna var inte så lite stolliga när de sprang omkring och sökte guldmalm.

◇

Men samma sommar, en månad innan jag reste från Adak, kom en gruvingenjör till byn. Nånstans mellan byn, Ruttjelia och en annan ensamgård, Lindskölds, började man kasta upp ett försökshål. Det var inledningen till den stora gruvdriften i Adak.

De tre bröderna var alltså inte så stolliga som folk tyckte de var. Det fanns stora rikedomar dolda under ägöjorden. Hade de tre bröderna manne samma egenskaper som eremitlappen på kronoskogen? Var de synska, ägde de själsliga röntgenögon?

Vem vet.

Det här handlar om vinterfiske!

"Spinn" på istrottoarerna efter Kalixälven i vintersol.

Det nya leksakerlandet

Barnens julleksaker har förändrats nu för tiden

Mormorsmor fick dockor av porslin, med kjol av siden.

Morfarsfar fick tennsoldater i en sammetsask och gunghäst och träsvärd och gyllne papperskask.

Snällt och stilla lekte de ibland med dockteater —

men se våra barn har fått så annorlunda later. Morfar han fick munspel och spelade små låtar. —

Nu ska det istället vara flygplan och båtar. Fjärrstyrda tåg och torpeder och bilar i rasande fart över mattorna ilar ...

Borta, glömda, är små tennsoldater på parader Ska det föras krig så blir det på helt andra grader

Det gäller framför allt att skrämma äldre personer

Det är tur att barnen inte önskar kanoner.

Olle önskar helst av allt en knallpulverpistol, en som smäller till så farfar hoppar på sin stol. Hopplöst förlegade är syskrin och stickor Ballonger och bollar för små snälla flickor.

Varje liten flicka drömmer bara att bli stor Lilla Ulla önskar samma nagellack som mor. Finns det något barn som kryper upp i soffans hörn

och lutar kinden mot en trygg och stadig teddybjörn?

Jag lämnar frågan öppen till leksaksfabrikanter

och pappor och mammor och mostrar och tanter ...

Men vad som säkert gillas i julklappspaketer är vattenpistoler och månraketer.

I jul så får vi pruta av på all bekvämligheten God Jul med Wilda Wästern i höghuslägenheten.

MARIANNE HELLMER

Teckning:

ELSIE-BRITT STENQVIST

MR. WILLIAM
SHAKESPEARES
COMEDIES,
HISTORIES, &
TRAGEDIES.

Published according to the True Originall Copies.

LONDON
Printed by Isaac Iaggard, and Ed. Blount. 1623.

Så lär han ha sett ut enligt samstämmiga källor, titelblad ur folioupplagan, utgiven 1623.

makten lämnade förhållandena på ön mycket övrigt att önska: England var i många avseenden ett underutvecklat land. Men Elisabet hade med fast och duglig hand rätt upp många missförhållanden och fått situationen att peka mot alltmer ökat välstånd. Bl. a. hade hon förenat och samlat majoriteten av sitt folk på protestantismens grund. Men det fanns en fråga som oroade Elisabets trogna mer än någon annan: Drottningens ovillighet att gifta sig. Arvtagaren till tronen var nämligen den katolska drottningen av Skottland, Maria Stuart.

William växte upp i en marknadsstad på ett par tusen invånare, Stratford hette den. Fadern fortsatte sin framgångsrika bana och blev både ålderman och borgmästare.

Om Williams skolgång vet vi ingenting med bestämdhet; men det är troligt att han som son till en framgångsrik affärsman sattes i stadens latinskola. Hans skolgång kom att sammanfalla med en händelsemättad utveckling i England. Maria Stuart hade mördat sin man och flytt till England, där hon nu hölls i fångenskap. Sonen Jakob VI hade intagit platsen på tronen i Skottland. Ännu hade inte krig brutit ut mot Spanien, men Drake for på plundringståg mot Västindien och Sydamerika.

Litteraturen levde vid denna tid ett tynande liv i England och förhållandena inom teatern var inte bättre. Ibland uppfördes medeltida mirakelspel; det var en serie av bibliska scener som visades på stora vagnar som körde omkring eller på en arena innanför en rund jordvall. Det fanns också små sällskap av skådespelare som vandrade runt i landet, men det som de bjöd på var bara ett mellanting mellan farsartat stycke och akrobatisk uppvisning, som de ofta

Skådespelare – Diktare – Mästare

Om John Shakespeare inte precis var folksagans fattige, klipske pojke som vann prinsessan och halva kungariket, så är han åtminstone berättelsen om bondpojken som blev handskmakare för att kunna gifta sig med sin kärleksföremål, en flicka av rik och förnämlig släkt. Hans ambitioner och affärsbegåvning grundlade en blomstrande rörelse och han vann sitt hjärtas dam.

John och Mary Shakespeares två första barn dog i tidig ålder; troligen

Av NILS-ERIC BJÖRSSON

föll de offer för det fruktansvärda sjukdomsgissel som ofta under denna tid hemsökte England: Pesten. 1564 väntades deras tredje barn och den här gången skulle inte det unga hemmet komma att drabbas av sorg. Det blev en pojke och han fick namnet William.

På Englands tron satt Elisabet. När hon sex år tidigare hade kommit till

gav på någon värdshusgård. Några offentliga teatrar fanns ännu inte i landet. Det hände också att det förekom privata föreställningar vid hovet eller i något adelspalats, men inte heller detta var några verkliga teaterpjäser. Det var huvudsakligen under julfestligheterna som dessa föreställningar gavs; under övriga delen av året fick skådespelarna klara sig bäst de kunde i London eller landsorten. "När Shakespeare var pojke, hade dramatiken råkat i ett sorgligt

Stratford-on-Avon är William Shakespeares födelsestad, en vallfartsort för alla beundrare av hans konst. Om man nu kan infånga hela mästarens snille i ordet "konst"?

tillstånd", tecknar en av de många Shakespeareforskarna, F. E. Halliday, situationen. "Reformationen hade nästan tagit död på det religiösa dramat, och ännu hade renässansen inte frambragt någon jämförbar världslig dramatik som kunde ersätta den. Skådespelarna behandlades som landstrykare och skojare, vilket många av dem var."

Under 70-talet förändrades emellertid situationen för skådespelarna; deras verksamhet blev erkänd som offentligt yrke. Men bara under den förutsättningen att de kom att stå under beskydd av en medlem av högadeln. 1576 uppfördes den första offentliga teatern. Men på en viktig punkt hade ingenting hänt. Teatern hade ännu inte fått några verkliga diktare och dramatiker.

När William var arton år inträffade en avgörande händelse i hans liv. Han förälskade sig i en åtta år äldre kvinna och när det konstaterades att ett barn var på väg gifte de sig skyndsamt. Tre år senare, 1585, var han far till tre barn och arbetade i faderns företag. Hans rötter i barndomsmiljön blev allt kraftigare och livsvägen tycktes ligga klar.

Men några år senare gjorde han uppbrött. Om orsaken har traditionen olika att berätta. Bland annat har man gjort gällande att han tvingades fly från sin hemtrakt för tjuvskytte. Men det troligaste är att det var enformigheten i hemstaden som drev iväg honom; de många teatersällskapen som regelbundet besökte Stratford gav säkerligen

god näring åt hans längtan bort. Han for till London och lämnade hustru och barn hos föräldrarna.

London hade vid denna tid, 1587, omkring 150.000 invånare och upplevde dramatisk historia. En sammansvärjning hade försökt mörda Elisabet och befria Maria Stuart för att med Spaniens hjälp sätta henne på Englands tron. Elisabet lät därför övertala sig att avrätta den forna drottningen av Skottland.

Skådespelarkonsten gick mot en allt ljusare framtid och teatersällskapen ökade i antal. En mycket viktig faktor i sammanhanget var förekomsten av en grupp unga universitetsmän som började skriva för teatern och ersätta pajasupptågen med riktiga skådespel. Shakespeare hade nu kommit till klarhet med valet av levnadsbana: Han skulle skriva för teatern. Men vad skulle han leva på medan han skrev sina dramer? Han valde den naturligaste utvägen; han anslöt sig till en skådespelartrupp för att på det sättet skulle han också få tillfälle att lära sig sitt yrke inifrån.

En skådespelartrupp bestod av cirka åtta deltagare som samtidigt var delägare. De hade alla satsat pengar i skådespel och utrustning och delade på förtjänsten i proportion till insatserna. Till truppen hörde också några pojkar som var lärlingar; deras uppgift var att svara för kvinnorollerna — det skulle nämligen dröja bortåt ytterligare hundra år innan skådespelerskor kom att uppträda offentligt i England. För småroller och som statister anställdes dessutom några äldre personer utan kapital att investera, och det är i detta samman-

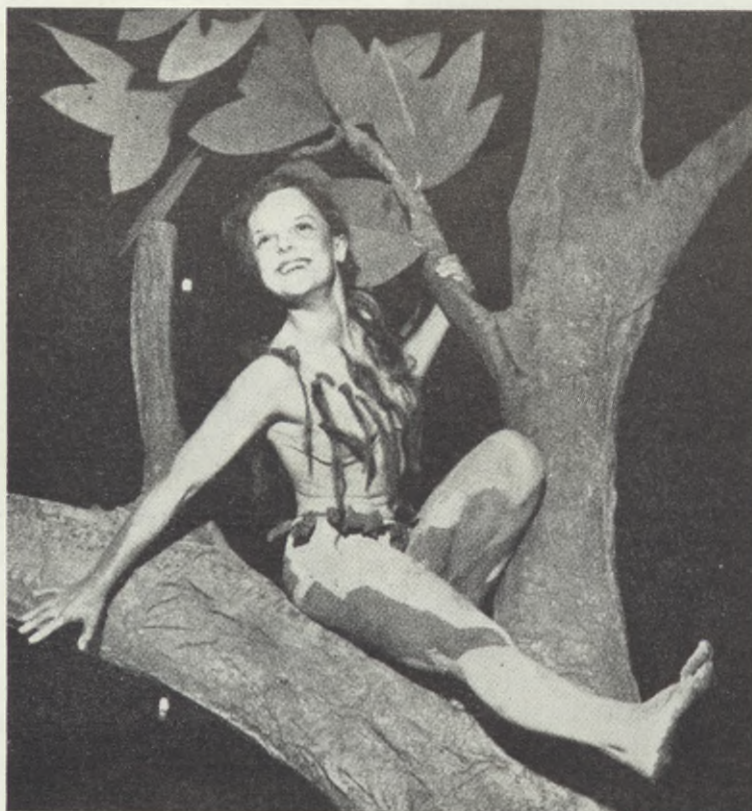

Inga Tidblad som Viola i Shakespeares Trettondagsafton på Dramatiska Teatern i Stockholm 1946.

... och Middle Temple Hall, där Trettondagsafton spelades den 2 februari 1602.

Charmfulla teaterpjäser man minns

Viveka Linders skattande Puck i "Midsommarnattsdröm".

Stig Roland som Romeo och Ruth Kasdan som Julia.

hang som vi kan återfinna Shakespeare; troligen ingick han i drottningens trupp.

◇

Det finns ingenting som direkt berättar om Shakespeares förhållanden under denna tid, men F. E. Halliday har givit oss en ypperlig bild av teatertruppens liv, som sannerligen var långt ifrån lättjefullt. "Vi får tänka oss att han fiffade upp och omarbetade gamla stycken för sin trupp och försökte sig på nya stycken, när han inte var upptagen av att spela eller repetera de många roller han måste lära sig, för man spelade olika stycken varje eftermiddag och satte in ett nytt i repertoaren ungefär varannan vecka. På våren spelade de på en av de offentliga teatrarna, på sommaren for de ut på turné, sedan var de åter vid sin londonteater under höstsäsongen innan de drog sig tillbaka till något av värdshuset för vintern, repeterande de pjäser som de skulle uppföra vid hovet. En skådespelares liv vid en sådan teatertrupp gav en god allmänbildning. Bortsett från resandet, träffade skådespelarna naturligtvis de diktare som skrev deras pjäser, och umgicks med ungherrar från juristkollegierna, som ibland inbjöd dem att spela i sina matsalar. Och vid jultiden uppträdde de inför drottningen själv. Under Elisabets tid började hovets julfestligheter den 26 december och nådde sin höjdpunkt trettondagsafton, den 6 januari. Mellan 1587 och 1592 svarade drottningens män för fjorton av dessa hovföreställningar, långt fler än någon annan trupp. Hur oslipad Shakespeare än må ha varit när han kom till London, kan det inte ha tagit lång tid innan han fann sig tillrätta i de intellektuella kretsarna i staden och med livet vid hovet."

Så krossades den spanska armadan och det gamla hotet mot England släppte. 1592 var Shakespeare färdig med de tre delarna av Henrik VI och han uppmärksammades som en betydande dramatiker. Det är från den här tiden som den första beskrivningen av Shakespeare dyker upp: Artig i sitt uppträdande, oförvitlig, välsedd av de maktägande, en utmärkt skådespelare och en charmfull författare.

◇

Puritanerna och pesten var svåra fiender till skådespelarna. Hade inte drottning Elisabet tagit skådespelarna under sitt beskydd, så vet man inte vilka vägar utvecklingen hade tagit: Pu-

Forts. å sid. 20

Från skillingtryck till jultidning

En kavalkad om julberättelsens
utveckling och betydelse
genom tiderna

av STURE WAHLSTRÖM

Ur frälsningshistorisk synpunkt är naturligtvis påsken genom korset och uppståndelsen att betrakta som kyrkoårets främsta högtid, men som folklig högtid står ändå julen utom all tävlan. Genom julgranen, julklapparna och ett nära nog oräkneligt antal andra symboler och attribut har den under de senaste århundradena alltmer ökat och befäst sin förstarangsställning bland årsfesterna.

◇

Julmat, julgran, julljus och julklappar utgör väl det som i första hand skapar den speciella stämning som hör till midvinterfirandet. Men sedan länge — ja, ända sedan kristendomen inledde sitt framgångsrika kompromissande med hedendomen och dess uråldriga riter — har också julberättelser, julsånger, julvisor etc. haft en stor och i skilda avseenden berikande roll att spela under advents- och jultider.

□ Under den första kristna tiden, långt innan julgranen och lutfisken gjort sitt inträde i sinnevärlden, var naturligtvis julevangeliet den enda och rätta julläsningen för både hög och låg. Senare, när analfabetismen i någon mån minskat och kommunikationerna förbättrats, utgjorde almanackor och skillingtryck en för vissa folkgrupper oundgänglig jullektyr, men det var först i slutet av 1700-talet som man här i landet kunde börja spåra de första försöken till julberättelser, julsågor och julvisor i nutida mening.

◇

I början av 1800-talet, när tryckeritekniken och kommunikationsväsendet gick in i sin första revolutionerande ut-

vecklingsperiod, spreds översättningsberättelser med julmotiv i skillingtryck och andra småskrifter, och även en del inhemska författare försökte sig på att i kalendrar och andra periodiska publikationer skriva speciella julhistorier. Mest handlade de om fattiga och ensamma barn och mödrar, sjömän på främmande hav, julottor i ödemarkerna, fiskare som stormen tog under julnatten och — inte minst — kyrk- och kyrkogårdsspöken.

◇

Fram emot seklets mitt hade dagstidningarna i större utsträckning än tidigare börjat ägna uppmärksamhet åt de olika årsfesterna, och i ett och annat julnummer kunde man finna juldikter och julberättelser av framstående in- och utländska författare. År 1845 började Bonniers utge den berömda litterära kalendern Svea. Den fick många efterföljare — Nornan och Polstjärnan t. ex. — och utmärkande för dem alla var att de publicerade julberättelser och juldikter av goda författare. Vanligtvis var de också illustrerade av utmärkta konstnärer.

□ Walter Scotts historiska romaner hade börjat spridas i stora upplagor i Sverige, och våra egna författare i genren inspirerades därigenom till en nästan häpnadsväckande produktivitet, vilken även satte vissa spår i den speciella jullitteraturen. Intresset för Karl XII och hans tid var stort och det skrevs massor av romaner och berättelser om hjältemodiga karoliner, som lyckades fly från sibiriska fångelser. Atskilliga av dessa berättelser blev särskilt hjärteknipande genom att hjälten i fråga efter månader och år av vedermodor kom

hem till en ensam hustru eller mor på självaste julafton eller under en tidig ottetimme.

◇

I början av 1850-talet översattes Charles Dickens' än i dag livligt uppskattade julberättelser "En julsång på prosa", "Klockorna" och "Syrans vid härden". De utgavs inte bara i bokform, utan publicerades dessutom i ett otal kalendrar, tidskrifter och tidningar.

Samma blev förhållandet med H. C. Andersens sagor — av vilka ju en del handlade om julen — samt en mängd franska och tyska jullegender av både kända och anonyma författare.

Läskunnigheten hade ökat väsentligt i landet och därigenom ökades självfallet även mängden av tryckalster, vilka kunde säljas till relativt billiga priser. Små häften med julsågor för barn började utkomma, och när i sinom tid tomten med stort T levandegjordes av Viktor Rydberg och Jenny Nyström, inledes en ny epok för julberättelsen. Självaste August Strindberg blandade sig i leken, och alldeles speciellt flitig som "julförfattare" var den mångkunnige Henrik Wranér.

□ Omkring sekelskiftet började julkorts- och jultidningsfloran svämma över alla bräddar. Den ena praktfulla publikationen efter den andra såg dagens ljus och marknaden tycktes omätlig.

Nyktethetsrörelsen och frikyrkorörelsen var här som på så många andra områden storpionjärer. Från deras förlag utgavs tidigt en mängd goda böcker och tidningar, vilka spreds av kringresande talare, predikanter och kolportörer till praktiskt taget varje vrå av

Julläsning förr bjöd på massor av snö, kyla och ofta hårda umbäranden. I modellen ingick ylande vargar, livsräddande ljussken från ensligt belägna torpstugor och kolarkojor.

landet. Inte minst ägnade man sig åt utgivandet av påkostade jultidningar och julböcker för både barn och vuxna — och man fortsätter f. ö. med den verksamheten än i dag.

Från tiden strax före sekelskiftet och ända fram mot tjugutalet var berättelser av typen "Gamle kamrerns julafton" och "Torpar-Anders julresa till staden" mycket populära, och jämsides med dessa uppskattade man livligt julhumoresker av olika slag samt vildmarksberättelser med massor av snö, ylande vargar och livsräddande ljussken från ensligt belägna torpstugor och kolarkojor.

Flitig leverantör av julberättelser med skiftande innehåll var Selma Lagerlöf. I "Legenden om julrosorna" har hon på ett oförglömligt sätt målat den stämning som hör julens förbidden till. Den gamle fromme abbot Hans, som fått löfte att det skulle förunnas honom att i den stilla julnatten få se skogen kläda sig i julskrud och höra himlens klockor ringa sin julringning i Frälsarens födelsetimma, ser just när tolvsla-

get förklingat hur mörkret sakta viker och skogen börjar ikläda sig högtidskruden. Nu är allt redo, nu kan det inte dröja lång stund förrän julens änglar är där. "Abbot Hans märkte, att allt blev stilla: fåglarna tystnade, rävungarna lekte inte mer, och blommorna upphörde att växa. Saligheten som nalkades, var sådan, att hjärtat ville stanna, ögat grät, utan att man visste det, själen längtade efter att få flyga bort i det eviga. Långt bortifrån hördes svaga harptoner, och överjordisk sång nådde fram som en susande viskning. — Nu voro änglaskarorna så nära, att abbot Hans såg ljusa skepnader skymta mellan skogens stammar."

Liknande legender och berättelser av in- och utländska författare var mycket vanliga under detta sekels två första decennier, och de är det än i dag i religiösa jultidningar — men märkligt nog även i den kolorerade veckopressens julnummer.

Vildmarksromantiken representerades i jultidningar och julböcker under någon tid av så väsensskilda författare som Dan Andersson, Adolf Johansson,

John A. Fahlén och Valdemar Lindholm. Hur många julberättelser, julsagor och juldikter de båda sistnämnda skrivit torde aldrig bli uppenbart — med säkerhet rör det sig om flera tusental.

Efter första världskriget dominerade fortfarande vildmarksberättelserna stort i julläsningssammanhang, och även de klassiska julsagorna med teckningar av John Bauer, Jenny Nyström och Ernst Küsel stod sig gott. Det nya som tillkommit var framför allt berättelser och reportage av typen "Julnatt vid fronten" och "Julnatt i luften". Vidare hade en del idrottsmotiv börjat bli populära.

Under trettioalet kulminerade jultidningsfloran. Andra världskriget medförde en stark decimering av de mest lyxbetonade publikationerna, men samtidigt tillkom en mängd tidningar och kalendrar m. m. av en ny art, där krigets alla aspekter från blodigaste allvar till den mest drastiska soldathumor avspeglades. I regel var dessa alster organ för någon försvarsorganisation eller understödsförening för krigs- och beredskapsoffer, och eftersom de merendels hade mycket begränsade resurser till sitt förfogande blev det tekniska utförandet undermåligt. Värdefulla skönlitterära bidrag drunknade lätt bland fula annonser och torra redogörelser för militära ting.

Efterkrigstiden orsakade snabbt en omfattande jultidningsdöd. Television, radio, film och dagspress har mer och mer kommit att dominera även julfirandet. Serie- och boulevardtidningar kommer med sin alldeles speciella julläsning, och genom bilismen och det lavinartat ökande reselivet har utvecklingen gått därefter att folk mer och mer firar jul utomlands.

Hur sjömännen ute på världshaven och soldaterna i Kongo, Ghasa och på andra håll har det, får man veta i radio och TV samt genom biografernas journalfilmer. Och för den som har råd — och det har många i dagens Sverige — går det bra att ringa till praktiskt taget vilken plats som helst på jordklotet och framföra en julkänning.

Nutidens julberättelser handlar om allt mellan himmel och jord — och att de inte minst handlar om pengar och

lyxliv går inte att komma från. I den mån de handlar om fattigdom, så är denna av mer eller mindre exotisk emanation och presenteras oftast i den kvaliteterära novellens eller det veckopresstypiska snyftreportagets form.

Om fattiga och bortglömda, sjuka, ensamma och billösa svenskar av i dag skrivs det mycket få julberättelser; man finner dem huvudsakligen i de olika frikyrkosamfundens julpublikationer.

Naturligtvis var gamla tiders julberättelser om fattigt folk ofta både falska och sentimentala — men de "gick hem" på ett sätt som en nutida berättelse från motsvarande miljöer väl ytterst sällan gör.

Och vad beror detta på? Kanske kan man enkelt uttrycka saken så här: förr hade varje individ rätt att vara fattig, medan man i dag visserligen har samma "rätt" men till ett pris som innebär risk att bli stämplad som icke fullt folkhemsfärg individ.

Naturligtvis är man i dag inte fattig i den grad att man måste gå med lapp på byxbak och knän, och inte heller behöver man livnära sig på brödkanter doppade i sillake. Nej, illa på det viset är det inte — men fattigdomen finns förvisso ändå kvar. Den har flyttats från en minimigrund till en annan. Vad som för ett halvsekel sedan betraktades som relativ välbeställdhet är i dag lägsta fattigdom, och man kan utan större tankemöda förstå att den "nya" fattigdomen är svårare att bära än den gamla. De av traditioner och kontinuitet i utvecklingen starkt bundna, de oprentiösa, de föga teknik- och standardtroende, de fysiskt och psykiskt mindre uthålliga, de blyga (folk med kontaktsvårigheter, som den moderna termen lyder) — kort sagt de udda människorna, de som känner sig behöva gå till egen trumma och egen takt, de har det ofta mycket svårt i dagens samhälle. För dem är begrepp sådana som "standard", "effektivitet" och "fritidsproblem" bara döda detaljer i en välregisserad uniformitet, för vilken de inte har någon passande kostym.

Säkert kommer varken jultidningar, julberättelser eller juldikter att någonsin alldeles dö ut. Kanske får de t. o. m. uppleva en renässans. Men i så fall blir

Gammal fattigdom och ny rikedom, lite av varje, möter oss i tidningsfloden under julen.

det nog nödvändigt att inte endast modernisera motivkretsar och övrig utformning; det kommer måhända att visa sig minst lika nödvändigt att återknyta till vissa traditionella hjulspår både text- och bildmässigt. Det nyvaknade intresset för jugendstilen böljande linjer kan betraktas som ett varsel härom.

Det är modernt att rynka på näsan åt gångna tider, men därmed ger man knappast uttryck åt någon djupare övertygelse. Det förhåller sig väl snarare så, att man söker efter de brustna

trådarna i ett nedärvt mönster och att man innerst inne bär på oro och vanda inför allt det framvältrande nya, som man visserligen noterar och registrerar men aldrig hinner med att i verklig mening förstå och helhjärtat acceptera.

Kanske är gamle kamrern när allt kommer omkring ensamare nu än han var för ett halvsekel sedan.

De ökade sociala förmånerna i Sverige och andra välfärdsländer har tyvärr fått till följd en trist hänvisningsmentalitet, vars yttersta konsekvenser lätt blir självtillräcklighet och känslökyla. Gå dit och dit, gör så och så, säger man till den olycklige och nödstälde. Och detta är utan tvivel en riskabel utveckling hän mot andlig atrofiering och isolering. Vi måste nog lära oss att göra något *själva*, utanför systemet", utanför mallarna och kortregistren. Annars kanske vi en dag finner oss lika ensamma och övergivna i vår höghuslägenhet som vi skulle vara på en konstgjord satelit ute i världsrymden.

Med andra ord: vi behöver inte bara julberättelser med något av den traditionella mjukheten och poesin; vi behöver också själva bli något av berättare och tillämpare på området.

Naturligtvis var gamla tiders julberättelser om fattigt folk ofta både falska och sentimentala. Vår tids litteratur är mera realistisk. Man väljer i stället bland dagsaktuella magasin.

Forts. från sid. 9

lyssnade till de underbara, darrande, smekande tonerna.

Men nu blev det plötsligt ljus. Och hon ryckte till sej handen som om hon bränt sej. Det var paus. Han blinkade yrvaket och kastade en blick mot henne, men hon hasade sej undan ett stycke... och nu verkade hon precis som om hon inte kände igen honom! Han flyttade efter, men hon makade sej undan ytterligare en bit.

Han letade efter ord, men de flesta var som uppslukade av lampskenet.

— Det var inte illa, sa han äntligen. Jag undrar hur det går med oljeaffärerna.

Men det var som om hon inte hörde... och till råga på allt så pratade hon med någon som satt på bänken framför.

— Han spelar så man blir rakt utom sej, sa hon.

Och han som var inom handeln här i trakten blev mer och mer förbryllad.

Det blev inte bättre när det blev mörkt igen. Han försökte nå hennes hand, men det var omöjligt att komma åt den.

Hjälten klädde om.

— Polisen är nog inte efter mej längre, sa han och lämnade sin älskade och gjorde väldiga affärer.

Så där skulle jag aldrig göra, ville Andre man ha sagt till sin flicka, men hon flyttade sej längre och längre bort... och hon var kanske inte Hon i alla fall?

Hjälten flängde i väg. Chaufförer gjorde honnör och flygvärdinnor neg. Han sköt åtta banditer, åh, i rena självförsvaret, och folket jublade och applåderade, både i det främmande landet och i salen. Det var hårt inom handeln, det var tydligt, och alla undrade hur det skulle gå. Han smög i fattigkvarteren, men den fattiga sömmerskan hade gift sej. Han spelade gråtande på violinen och hela salen snyftade.

Han skyndade vidare och hoppade in i planet i sista sekunden. Därinne satt hans egen hustru och väntade. De kysste varann.

— Jag visste att du skulle hinna, sa hon och visade papper på nya oljefyndigheter.

◇

Det blev ljus. Man reste sej och flera torkade generat tårarna ur ögonvråna. Han följde flickan tätt i hälsarna, liksom

Interiör av STIG CARLSON

På spiselkransen i stugan
har jag satt en vas med tistlar
cirsium vulgare
mellan ljusastake, tobaksburk
och ett gammalt holländskt geneverkrus.
Sitter på braspallen
och stirrar in i gråa askan
efter årstider som regnade och torkade förbi
som färgerna i min gamla skolatlas.

Snigelburen (tänker jag)
väntar jag snart ett besked om avfärd
till parker med krattade gångar
och med ett lusthus
där vi kan minnas
medan dagarna går sin lunk
de stridbara tistlarna
som marscherade i dikena
med sina borstiga skallar
rakt igenom det svenska landskapet.
Då blir bra att ha
ljusastake, tobaksburk
och ett gammalt otömt krus med genever av Holland.

för att inte mista henne. Hon försökte villa bort sej i mängden, men han var på sin vakt.

— Va tyckte du? sa han när de kom ut, men hon vek undan och svarade inte — kanske trodde hon att han höll med hjälten, bara därför att han själv var inom affärsvärlden. Nej, jag ville inte försvara honom, sa han. Fast samtidigt är det ju hårda bud inom dom där kretsarna...

Plötsligt var de komna utanför ljuscirkeln. Det var mörkt... och det var

inte längre så lätt att ha henne under uppsikt, för att så småningom ordna och greja med henne på allvar. Han hämtade cykeln, men när han sedan sökte efter henne var hon som uppslukad av den svarta, isiga vinden. Tusan också, tänkte han — men hon var nog inte Hon, när allt kom till allt?

Framför honom låg vägen hem mot Socknen. Han klev på cykeln och trampade åstad. Handeln är kanske inte allt i alla fall, tänkte han och bestämde sej för att skaffa sej en fiol.

TÄVLINGSREGLER

Lösningarna måste var Status redaktion, Postbox 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 jan. 1965. Tävlingsbrevens skall vara märkta med ordet "Julbildkryss".

Varje kuvert får endast innehålla en lösning. Glöm ej att tydligt ange namn och fullständig adress.

Fem priser utdelas enligt följande: första pris 50 kr, andra pris 25 kr, tredje pris 15 kr, fjärde pris 10 kr och femte pris 5 kr.

Lösning och pristagares namn meddelas i Status februarinummer 1965.

G. PERSSON

KRAL-DJUR SKOL-MÖBEL		TIGGER VISAR MANNE-KÄNG		NATT-SÄNG BRUKAR MAN BREV		MINDRE SMUT-SIG		OLLE		GOD + JUL		FAR		☆	
GÖR REN PIPOR															
EN BOR- DA FÖR MÅNGEN SOLO															
FÄR BRONS MÅNAD		RUTTEN KAN OLYDIG TAS I								KAN SES PÅ ÅKER		GULD- MEDALJ		SCHACK SLUT	
FINARE LÄDA IS- ÅKARE		HED HÖR TILL GRÖNSA- KERNA		ELAKT TRÄFF REKLAM- LJUS				UPP- LOPP		AN- GÅR		ALLENA TROR MÅNGA PÅ			
						KURVA				KAN ROS					
PREDI- KAR GIT- TER		PÅ- LÄGG LÄTT				VANLIG STUG- FÄRG				UNIKT NÅGOT FÖR GOLVET					
STOR FLOD				GIN OCH RENAT		FJALL I NORR		PARIS- GATA		BÖR VEDEN VARA		RAST		TID FÖRE JUL	
SMÅLLT I HOP		VISION TORK- HUSET		HOP HÄLS- NING- ORD		FÄRLIGT FÖR SMÅ- FISK				SLUTA IGEN BÖR YXAN					
DUB- LIN- BO		BUD- SKAP F.D. AVISA										KYLER		↓	
RÖR SOV- TID				KAN MAN KORTLEK		FÖR BAK		KUNDE ZORN TID- RYMD		PÅ FOT GARAN- TERAD		DRIFT IDOGT DJUR		KREDIT IDROTTS- KLUBB	
LÄMNAR PONE- RA!								RITADE ENG- STRÖM		GER TORNET FIN				SPION	
GÖR MAN EKAN		HUS- TRU		FÖRR I SOVJET		GER FÄR- RET		HYPPLING		I LEK- LÅDA		HANDA		FÅNGA	
STOJ INLE- DER MÅNAD						HÖLL UPP- SIKT								FAT- TIG	
		ÖKEN- TÄG												FÄR NY- FÖDD	
						ATT ANKRA VID						KOST		FÖRST	

JULENS BILDKORSORD

Namn:

Bostad:

Postadress:

Kring en kritiker och humorist i folkhemmet

Sedan jag smugglat undan den rena poesin
och glömt budorden om den fulländade
dikten,
sedan jag stängt alla dörrar
och rivit ned skylten
med förbud att beträda gräsmattan,
— — — —

Orden står som inledning till en diktsamling med titeln "I stället för rakblad" av den bortgångne författaren Birger Vikström. Av den citerade strofen, liksom namnet på diktsamlingen, kan man lätt förstå att Birger Vikström var en något vildvuxen figur i författarkretsar — eller som han själv uttryckte det: "en som börjat med ord." Hur det kom sig att han slängde undan sina ordinarie verktyg, såg, yxa och andra tillbehör i en skogs- och grovarbetares utrustning, känner inte jag till, men att det rörde sig om ett ganska ovanligt tillskott i huvudstadens myller av skribenter fick även jag snart erfa. En nybliven redaktör har mycket att lära, om människor och manuskript, utöver ev. litterära kunskaper ur teorins välansade värld med litterära strömningar och författarna prydligt uppdelade i epoker och -ister. Problemet är först att finna läsbart stoff för den läsekrets man vill betjäna. Man "ska köpa in" som det heter, köpa och värdera. Vem vet om den obetydliga skribenten i stolen framför redaktören en dag har sitt namn i litteraturhistorien, kanske blir han föremål för en framtida doktorsavhandling? Ve den redaktör, som försökt sätta käpp i hjulet för en så lysande framfart! Om honom, dvs. redaktören, kan man också få läsa — i mindre smickrande ordalag — om det vill sig riktigt illa. När jag gjorde mina rekryter i redaktörsyrket voro de litterära bidragen ofta i sorgligaste laget, dvs. den spontana livsglädjen var nästan bannlyst, den inre monologen, det abstrakta tänkandet, kläddes i många, ofta svårbegripliga ord. Men om nu "de litterära strömningarna" gick i den stilen — vad skulle en ensam tidningsman göra? Man kan inte vrida och vända på litterära strömningar efter behag... Man kan inte trycka fram åsikter och stämningar ur författare som man gör med tandkräm, skokräm och annat i tuber med önskvärda färger och sammansättning-

ar. Det där med ett gladare ansikte i litteraturen... en nypa upplivande humor här och var på bladen... det var nog bäst att behålla alldeles för sig själv. Är litteraturen i ett visst tidsläge sorgsen, så är den det. Försök därför inte med några konstgjorda upplivningsförsök utifrån!

Men så slog Birger Vikström ned som en litterär rymdraket i huvudstadens litterära kvarter. Av den yttre gestalten anade man inte mycket av skriv-

Birger Vikström

Dagarna före julafton år 1958 hade huvudstadstidningarna notiser om den plötsligt bortgångne författaren Birger Vikström.

Det märktes att kulturskribenterna hade svårt att placera honom på den värdeskala de vanligen rör sig med.

Birger Vikström var varken "30-talist eller 40-talist" och hörde knappst hemma i den litterära vokabulären i allmänhet.

Han var "något så sällsynt som en svensk humorist" skrev anmeldaren på baksidan till Vikströms sista bok "Den svenska människan" som utkom postumt.

Trots sin ungdom hann Birger Vikström med mycket. Flera sanatorievistelser ingick i livsmönstret. Åtskilliga äldre sanatorieliggare kommer säkert ihåg "den litterära bomben", som alljämt torde ge litteraturforskarna huvudbry ifråga om placeringen i deras kataloger.

karl. Vid något tillfälle lär det ha hänt, att redaktören, efter att ha begrundat innehållet i hans manuskript, gjort en försiktig antydan: "har ni skrivit det här alldeles själv?" Kanhända lärde sig Birger Vikström på sina vandringar mellan redaktionsstolarna, att redaktörer är ett sjuvärdes släkte, misstänksamma in på bara benen, undanlidande och med en förbluffande förmåga att göra sig oanträffbara. I varje fall tycks han ha velat gardera sig för ev. avslag, när han besökte mig för första gången. Han hade en person jag kände i sällskap — de två hade visst träffats på någon folkhögskola — och uppriktigt sagt liknade Birger Vikström, då han satte ned en sliten resväska bredvid sig på golvet, mera en kreaturshandlare på väg till någon marknad än en skrivkunnig karl. Författarens sällskap erbjöd sig att generöst forskottera manuskriptet. För något sådant fanns tyvärr inte med i bagaget. Om jag inte var nöjd med bidraget — när det kom mig tillhanda — stod den gode mecenaten alla risker. Tystnadsplikten bjuder att inte förråda något namn i dylika sammanhang. Därtill kommer att mecenaten ifråga numera är en känd kapacitet även i större internationella sammanhang, men vad jag närmast kommer ihåg är, att jag följde Birger Vikström, som på den tiden inte var så hemmastadd i stockholmstrafiken, till busshållplatsen. Då vi kom dit mötte vi en skylt med orden: "hållplatsen är flyttad söderut!" Vi fick gå en bit till; han före, framåtlutad med blicken fäst på den bråte, rör, brädstumpar och annat, som hindrade framfarten. Då och då kom en ironisk anmärkning om vårt s. k. samhällssystem, där undanflykter och föga förnuftiga mått och steg kännetecknade den dagliga förvirringen.

Dagen efter kom en försändelse med en bunt blad, fragment till en bok ur vilken jag efter behag "kunde plocka ut ett lämpligt stycke". Jag läste i bladen och fann snart, att en befriande humor tydligen höll på att lätta det envisa ångesttrycket, som så länge ruvat över de yngre diktarna. En friskare berättarglädje tycktes vara på väg. I det gamla landet, där våra skäggiga förfäder lufsats omkring och tuggat fradga och slagits

Forts. å sid. 34

DE HEMLÖSAS JUL

Novell av TORSTEN FORSBERG

Det var julafton och trottorerna vimlade av människor med eller utan paket. Affärerna var välfyllda. Kommersen gick bra och butiksägarna gnuggade händerna av belåtenhet. Deras ansikten strålade. Stadens hetsiga rytm var stegrad till bristningsgränsen. Bilar, spårvagnar och mopedder bullrade genom gatorna. Man hade mycket att bestyra, alltid var det någon sak man glömt och som skulle ordnas i sista stund.

De stora skyltfönstren lockade med allehanda varor. Barnen tryckte sina näsor mot rutorna och ögonen glittrade. Den stora högtiden skulle snart ta sin början. Alla var fyllda av förväntan.

Över gatorna vajade illuminerade granrisgirlinger för en snål vind. Enstaka snöflingor stack i ansiktet. Man drog kragen tätare kring halsen, ville utestänga kylan, kura sig inne. Snart skulle man dra sig tillbaka till hemmets lugna vrå och njuta av livets håvor och överflöd.

Krogar och ölhak var ännu öppna och kunde sprida en smula värme och trevnad för alla dem, vilka levde på skuggsidan, fjärran från ombonade hem och överflöd.

Jag stannade utanför ett ölkafé. En axelbred vakt stod vid entrén och såg uttråkad och frusen ut. Han längtade hem till fru och barn. Önskade väl slippa se tristessen i form av ölgubbar. Dessa passade liksom inte in i en sådan här dag.

I akt och mening att studera miljön stegade även jag in, fann ett ledigt bord, gjorde en beställning och såg mig omkring.

Män hängde kring borden, samtalade, rökte, svor och höjde broderligt glasen mot varandra. Servitriser kilade vant med flaskor och glas. De såg hela tiden frånvarande och levnadströtta ut, serverade av gammal slentrianmässig vana, tog emot slantar och gav snabbt växel tillbaka. Log kanske ett likgiltigt leende då någon av gubbsen förärade dem en klapp på höften. Ilade vidare, fick nya beställningar.

Lokalen var rökig med smutsiga väggar och tak. Bakom en disk satt en stadig matrona. Även hon såg slö och däst ut, hade blå skuggor under ögonen och ett glåmigt ansikte. Hon ropade då och då en order genom en lucka i väggen och fick snart det begärda: smörgåsar

eller bräckt skinka med ägg. Matoset vilade tungt över lokalen. Röken från otaliga cigaretter ringlade mot taket. Sorl, sorl...

En äldre man kom in och såg sig villrådigt omkring, fick syn på mitt bord och närmade sig. På huvudet bar han en gammal fläckig keps. Kring den magra kroppen hängde en illa medfaren rock som räckte ner över smalbenen. På fötterna snedgångna pjäxor.

— Finns här plats? frågade han skyggt.

— Varsågod.

Mannen slog sig ner, drog av kepsen och lade den under stolen. Han strök med en nervös gest undan några grå hårtestar, gned sig i de av blåsten rinnande ögonen och vinkade åt servitrisen med en blåfrusen hand.

— Fröken, två bira å sex Bill.

Jag satt och betraktade mannen. Såg det bleka, färade ansiktet, de insjunkna ögonen och den darrande handen som ivrigt förde cigaretten till munnen. Så drack han på nytt. Det utstående struphuvudet guppade i takt med sväljningarna. Skjortkragen var smutsig. Slips saknades.

— De är gott med en bira, sa han. De här är de första. Kom igång lite sent idag, se. Har jobbat.

— Såå... Med vad då?

— Tja, har beknat en del pryglar. Måste ha lite kosing så här till jul å allting.

— Det förstås... Men vad säljer ni då?

— Åh, en beknar lite rakblad å sånt. De går inte så bra förstås, men en drar sej fram.

— Eftersom det är julafton, har väl folk haft god köplust?

— Joo, fast de har så förfärligt brådis. Jäktet, ser herrn. De vet inte hur fort de ska komma fram, se. Men jag brukar säja, att en har väl dagar till livet. Inte sant, va?

Jag nickade.

Mannen drack ur och beställde en ny omgång. Tände därefter en ny cigarett och såg förnöjd ut.

— Var ska ni fira jul? frågade jag, nyfiken på att få veta mer om mannen.

— Fira jul, he... Se det gör jag på mitt eget lilla sätt, de se. Nu ska jag bara först ha nåra bira så jag får opp värmen, sen ska jag gå å köpa mej ett stycke falukorv, en kavring å en bit

ost. Pavan ska de andra gubbarna greja.

— Var håller de till just nu?

— Tjaa, de vet jag inte. Becknar väl till julkosing eller hänger på nåt hak. Men senare ska vi träffas.

— Var då?

— Joo, ser herrn, en annan har de liksom lite darrigt just nu, men de ordnar sej nog. Vi brukar kvarta på tegelbruke. Där är varmt å bra.

— Så ni har inte nåt bestämt kvarter?

— Nää, inte precis de, nä. Men de går bra ändå.

— Så ni har jobbat ihop julkapitalet idag, sa jag. Och i kväll ska ni fira jul på bruket.

— Rätt, herrn. Just så, ja. Det är varmt å bra bakom ugnen där, så man behöver inte frysa. Å mat å dryck har vi liksom ordnat, se.

— Ni trivs med tillvaron?

— Synd å klaga. De finns dom som har de värre. Jag har gnott ihop tretton å femti idag, å de är inte var dag de. Så inte ska en klaga, nej.

Mannen grävde i sin rockficka och fick fram några småslantar och enkronor. Han räknade dem muttrande för sig själv, varpå han åter lät mynten försvinna i fickan.

— Har ni inget ordnat jobb?

Mannen såg hastigt upp och fick något skyggt i blicken.

— Joo, nog har jag väl de. Man beknar, å de är ett hederligt jobb ska jag säja. Man stjäl inte å gör ingen nåt för när, förstår herrn. Nog gör man sitt, hm...

— Är det inte besvärligt?

— Synd å klaga, fast ibland så... Om vintrarna är de förstås bistert. Men om somrarna, då är de livat. Fri som fågel... Fröken, två bira till!

Mannen fick sina öl. Kinderna började få en högre färgton, ögonen glödde hektiskt. Han knäppte upp den slitna rocken.

— Skål, herrn, sa han och log, varvid några bruna tandstumpar blottades i överkäken.

Jag nickade.

— Ska de inte va nåra prima rakblad till jul, herrn?

— Tack, men jag rakar mej elektriskt numera.

— På de vise. Ja, de hittar på nymodigheter, men än kan en beknå många klinger till, he, he.

— Så ni är inte ängslig för framtiden?

— Ånej, nog klarar de sej i min tid. Jag tömde glaset och reste mig.

— Jag får lov att bryta upp nu, sa

jag. Måste uträtta ett par ärenden innan stängningsdags.

— Jaså, men ska de inte va nåra blad i alla fall, eftersom de är jul å allting.

Jag letade i plånboken.

— Ta den här, sa jag och överräckte en sedel.

— Kors, för så mycke pengar har ja inte blad på mej.

— Behåll bladen och ta sedeln ändå. Den kan väl behövas till lite extra julglädje i mellandagarna.

— Åh, jesses, tusen tack, herrn, sa mannen och fick något vått i ögonvrån. De va alltför vänligt, men en ann är inte den som tackar nej till ett gusslån. Tack, tack.

— Ha det så trevligt i helgen.

— Tack, herrn, å desamma. God Jul!

— God Jul!

Jag gick sakta mot dörren. Kring bordet steg sorlet allt högre, röken bolmade och gesterna var livligare än förut. Ölångor, matos och cigarrettrök kändes nästan bedövande. Vid en blick bakåt såg jag min bordsgranne just beställa en ny omgång.

◇

Den friska luften slog emot mig som en befrielse. Vinden hade tilltagit och yrsnö började virvla allt tätare. Jag slog upp rockkragen till skydd och skyndade framåtböjd genom folkvimlet. Snart skulle jag gå hem för att njuta den julefrid, som jag var lycklig nog att få uppleva. Men mina tankar gick till mannen på ölkaféet. Hans julafton skulle förflyta samman med några andra trashankar bak tegelbrukets ugn och julglädjen bestå av drycken ur en flaska som skulle vandra från mun till mun. Detta var de vilsegångnas, de hemlösas jul i storstaden.

REVIGÖR
ger god vigör

Känner Ni Er trötta och håglösa?
Orsaken kan vara brist på någon
av vitaminerna. Då hjälper RE-
VIGÖR, som har alla 18 vitami-
nerna i bästa "lättmälta" form:

A 20000, B1 2800, D3 2000 IE, B2
7,5, B3 30, B4 60, B5 120, B6 6,
B13 8, C 400, kolinbit. 600, inosit
125, E 5, H 1,5,
K3 10, PAB 1,5,
U 5,5 mg, B12
12 γ /100 g.

Bli piggt och
"uppåt" pröva
REVIGÖR redan
idag

Receptfritt på apotek
samt i hälsokostaffärer

AB CARLS-BERGH BIOKEMISK
OCH FARMACEUTISK FABRIK
GÖTEBORG 47

■ KRING EN KRITIKER...

Forts. fr. sid. 32

med knölpåkar hade med ens allt blivit så reglerat och fastställt. Långt in i de djupa skogarna spred sig de nya påbudena. En tidsstudieman med kartor och diagram uppenbarade sig en dag i ett skogshuggarläger för att ta vetenskapliga prov på deras vildvuxna beteendemönster. För att hjälpa den nitiska sociologen på traven betedde man sig mer än vanligt vildvuxet. Det blev stor oreda i de matematiska kurvorna. Trots tidsstudiemannens energiska försök att skapa ordning och reda misslyckades kartläggningen, skogsbolaget fick ingen utdelning på sin "forskning". Tidsstudiemannen själv trasslade in sig så ohjälpligt i sifferäventyret att han måste söka vård på ett sinnessjukhus en längre tid. Sådan är i stora drag Birger Vikströms berättarstil. Han hann med att skriva åtskilliga böcker under sin korta levnad — Birger Vikström dog 37 år gammal — och tog också ibland till orda på tidningarnas kultursidor. I tidningsspalterna, liksom i böckerna, var folkhemskritiken själva grundtonen, ironin en fräsande sågklinga i efterkrigstidens paragrafsamhälle.

Intyg, formulär och legitimation i den medborgerliga samlevnaden var en styggelse, ett pappersraseri, som hade sitt upphov i huvudstaden och spred sig som ogräs i vinden, även långt in i de djupa skogarna. Ofta möter författaren med oförstående attityd denna frågvishet och närgångenhet från samhällets funktionärer: flickan på biblioteket, som envisas med att kräva uppgift på hans bostad, då han saknar sådan; spritlagstiftarna, som vill indela medborgarna i pilsnerdrickare, vindrickare och läskedrycksdrickare; sjuksystemen, som placerar julgran på hans ensamma rum, bara därför "att lands-tinget bekostar julgranar åt de sjuka", trots att han uttryckligen säger ifrån, att julgran inte ingår i hans livsföring. Vid ett tillfälle då han måste söka läkare för en krånglig ryggkota, råkade han ut för en synnerligen nitisk medicinman, som aldrig vill släppa honom ur sitt grepp, upptäckte till sin fasa att han — patienten — bara spelade en underordnad roll. Det var "den krånglande ryggkoten", förmodligen avsedd för en lärd skriftlig avhandling av herr doktorn, som här var av livsavgörande betydelse — för läkaren! Författaren lyckades dock slingra sig ur den envise doktors nypor.

Inför allt detta "nya" i vårt folkhemiska sätt att leva ger oss följande strof ur "I stället för rakblad" en sammanfattande kommentar:

Jag missförstod det mesta
och vållade förargelse
men lärde mej till slut
att veckla ihop anletsdragen
till en passande korsordsgåta.

En snabbvärdering av Birger Vikströms diktargärning ger vid handen, att prosan var hans naturliga uttrycksform, en burlesk humor, som rycker läsaren med sig, men de glada ryckningarna i ansiktsveckan bör inte utesluta känslan för den djupare underström, som otvivelaktigt finns. Gycklarklädnaden vållade väl ibland också Birger Vikströms samvetsnöd, ängslan för att själva meningen skulle gå läsaren spårlost förbi — den känslan delar han troligen med många andra diktare. Men den valda språkdräkten var nog oundviklig i hans fall. En "humorfri" Birger Vikström skulle väl närmast ha åstadkommit en ganska onjutbar och föga uppmärksammas prosa. Många är kanske med diktarens död färdiga för domslut, vill avfärda hans känslighet för människornas svagheter och tidsföreteelserna som ensidig kverulans; en missanpassads egna bittra funderingar i en värld, där, för att använda hans egna ord "folksjälen rullar vidare genom åren på välsmorda kullager."

Framtidens litteraturskrivare får grubbla vidare på dessa frågor. Till dess må det vara tillåtet att fundera på hur litteraturhistorien kommer att katalogisera denne litteräre komet, som väl inte var varken "30-talist" eller "40-talist" — och alldeles för avancerad för att räknas till de yngsta diktarna på litteraturbörsens värdeskala. Till frågan om släkt- och värdegemenskap kan slutligen tilläggas en synpunkt — må vara att den kanske kommer att anses som en litterär orimlighet. Trots Birger Vikströms ofta uttalade leda för det alltför lärda och systematiska kan hävdas, att det finns en tendens till släktenskap mellan honom och den odödliga filosofen John Stuart Mill. I dennes märkliga arbete "Om friheten" finns många lärda försök att klarlägga individens rätt och handlingsfrihet i kollektivet. Mill fastslår bl. a. i en av sina teser: "Över sin egen kropp och själ är individen suverän." Jag tror, att Birger Vikström, på sitt eget speciella sätt, gett nytt liv åt dessa teorier, sökt lära oss att förstå deras innebörd i det dagliga livet omkring oss.

Sixten Hammarberg

HÅLL KONTAKT

med arbetet
inom

**RIKSFÖRBUNDET
FÖR HJÄRT-
OCH LUNGSJUKA**

under 1965

RIKSFÖRBUNDET
har lokalföreningar

i alla län
och på många platser
i vårt land,

stöd deras arbete
för ett bättre och
handikappvänligare
samhälle.

Prenumerera på STATUS — postgiro 95 00 11,
Box 4149, Stockholm 4 — och Ni får under
1965 9 st. värdefulla månadstidskrifter plus ett
extra påkostat julnummer för 15 kronor!

SKOR

GRILL

FRUKT

Pälsar

KONDITORI

T

GULA

BANDY

OANS

Galax

Beim

Grana
10:-

Pris 3:-

P

S
X 51003

X 121

